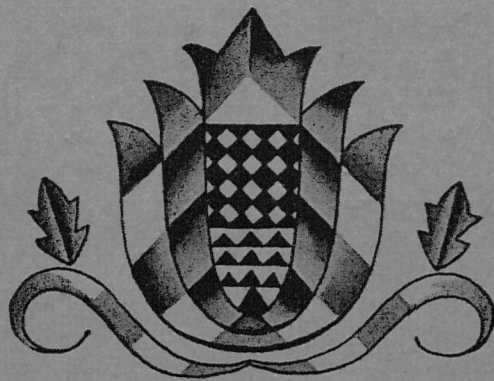

EESTI RAAMAT

NR. 4 * 1936

Fr. F. Kreutzwald m.a.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP,
77021

Tellimised

„Eesti Raamatu“

teisele aastakäigule on avatud.

„EESTI RAAMAT“ on esimene ja ainus puhtkirjanduskriitiline ajakiri Eestis.

„EESTI RAAMAT“ toob kõigist tähtsamaist ja vähegi silmapaistvatest Eestis ilmunud raamatutest asjatundlikud ja erapooletud arvustused.

„EESTI RAAMAT“ on seetõttu hädavajalik kõigile kirjandushuvilistele, eriti aga raamatukogude juhatajaile, õpetajaile, raamatukaupmeestele ja raamatukaupluste müüjatele.

„EESTI RAAMAT“ on suureks abiks ka neile kodanikkudele, kes ajapuudusel ei suuda pidada otsest kontakti kirjandusega, kuid siiski tahavad kursis olla raamatuturu uudistega.

„EESTI RAAMAT“ on kättesaadav igale kodanikule, sest selle aastakäik maksab kõigest 1 kr. 40 senti, välismaale 2 krooni.

„EESTI RAAMAT“ aitab väliseestlastel kõige paremini kontakti hoida meie kirjandusturu uudistega.

„EESTI RAAMAT“ ilmub 4 korda aastas, iga number vähemalt 48 lehekülge.

„EESTI RAAMATU“ esimene aastakäik tõi arvustisi 195 teose kohta. Seda aastakäiku on talituselt veel vähesel arvul saada, hinnaga 2 kr. 40 senti.

Tellige veel täna endale „Eesti Raamatu“ teine aastakäik (1937). Tellimisel makske raha „Eesti Raamatu“ posti jooksvale arvele nr. 2308. „Eesti Raamatu“ toimetuse ja talituse asub Tartus, Kooli t. 24—5

Eesti Raamat

KIRJANDUSKRIITILINE AJAKIRI

Nr. 4

3. aprillil 1937

I aastakäik

KIRJANIK JA ARVUSTUS.

Kirjandusarvustuse üle on meil palju kirjutatud ja veel rohkem nurisetud. Teatavate ajavahemikkude järel kordub perioodiliselt sõda kirjanikkude ja arvustajate vahel. Sõja kuulutajaks on peaaegu alati olnud kirjanikud, kelle teosed saanud arvustajatelt eitava otsuse. Sageli on sõja alustajaks olnud ka mainitud kirjanikele lähedalseisvad isikud. Arvustajatele on ette heidetud kirjandusteoste ebaõiglast hindamist, mis olevat tingitud kas isiklikust vaenuvahekorra autoriga, kuulumisest mõnda kirjanduslikku rühmitisse või koondisse, kes arvustatava autoriga on vaenujalal jne. Eriti on aga rünnatud meie akadeemilise haridusega arvustajaid, kes lähenevat kirjandusteosele peamiselt vormilisest küljest oma kivenenud trafaretiga. Kui siis mõni teos ei mahtuvat arvustaja poolt esitatavas valemisse, siis antavat selle kohta eitav otsus. Teose sisulisi ja ideoloogilisi vourusi selle juures ei nähtavat.

Süüdistustes on mindud õige kaugele. On nõutud isegi akadeemilise haridusega arvustajate täielist väljatõrjumist ja arvustamise monopoliseerimist kirjanikkude kätte. See nõue ongi viimasel ajal rohkesti teostamist leidnud, kuid omakorda viinud asja jällegi ummikusse, mille tagajärjel on puhkenud järjekordne sõda autorite ja arvustajate vahel. Seekord üks ägedamaloomulisemaid. Sõja põhjustajaiks polnud mitte akadeemilised arvustajad, vaid just kirjanikud, kes olid võtnud arvustavalt sõna oma kolleegide teoste kohta.

Asi algas Eesti Kirjanikkude Liidu esimehe Eduard Hubeli (Mait Metsanurga) ja sama liidu sekretäri August Jakobsoni vahel, kes mõlemad avaldasid läinud aastal romaani ja arvustasid neid vastastikku. Juhatusest kandus asi edasi liikmete vahele. Kirjanik ja liidu liige P. Viiding oli julgenud arvustada kirjanik A. Mälgu uudisteost, mille eest A. Mälk mõnitas P. Viidingu isikut. Kirjanikkude omavaheline vastastikune ründamine on kandunud ka neile arvustajatele, kes pole kirjanikud ega Eesti Kirjanikkude Liidu liikmed. Seekordne autorite ja arvustajate vaheline sõda on aga võt-

nud ebasoliidse ja ebakultuurilise tooni, kus autorite poolt on vastastikusel vaidlemisel kaotatud igasugune asjalikkus ja tasakaalukus. Korrektsest vaidlusest ja argumenteerimisest saab aga ainult siis juttu olla, kui ei kaotata närve ega enesevalitsemist ja jäädakse asjalikkuse piiridesse ning säilitatakse minimaalsemgi kultuurilikkus. Kahjuks pole seda aga suudetud teha. Solvunud autorid on raevutujus unustanud igasugused sündsuspiirid.

Et selline nähtus kordub meil perioodiliselt teatavate aegade tagant, siis peab kuski midagi katki olema. Katsugem leida mõningaid selle nähtuse põhjusi.

Kui vaatleme eesjoones kirjanikkude ja akadeemilise haridusega arvustajate vahet, peame kõigepealt märkima, et süüd leidub mõlemal poolel.

Akadeemilise haridusega arvustajad on saanud süstemaatilise kirjandusteadusliku hariduse, mis on teritanud nende nõudeid kirjandusteose vastu. Nendel on kujunenud teatav miinimum, mida tuleb nõuda igalt kirjandusteoselt, et see suudaks vähegi rahuldada. Maitse, mis on igati arenenud individuaalselt ja mängib kirjandusteose hindamisel väga suurt osa, on ehk ülikoolis mõnel juhul arenatud pisut ühehäälselt ning mõjustatud teatavast koolkonnast. Elus küll kujuneb ning muganeb see järjest, vastavalt meie oludele, nagu see ilmneb iga teiseigi ala ülikooli-lõpetaja juures. Kuid see ei saa kunagi täiesti kaduda. Nende arvustajate puuduseks on olnud see, et nad vahel liiga kõrgete nõuetega lähenevad arvustatavale teosele, et nad unustavad meie kirjanduse üldise taseme ja eriti kirjaniku haridusliku ning võimete taseme. Meie kirjanikkonnas leidub vähe kõrgema haridusega isikuid. Enamik on oma alg- või keskkooli-haridust täiendanud iseõppimise teel, kuid leidub ka neid, kes pole süstemaatilist haridust saanud algkooli ulatuses.

Hariduskäigu allakriipsutamine on selleks vajalik, et mõista kummagi poole hingelaadi erinevusi. Juba alateadlikult peitub süsteemitus hariduses takerdunud iseõppijates vaen nende vastu, kes on suutnud viia oma süstemaatilise hariduse lõpuni kõrgemas astmes. See vaen pole ilmsiks tulnud mitte üksnes kirjanikkude ja arvustajate vahel, vaid igas kutselises tegevuses ja seltskonnas, kus need kaks haritlaste liiki enam-vähem võrdses positsioonis kokku puutuvad. Ühes kohas see ilmneb teravamalt, teises tagasihoidlikumalt, oleneb peamiselt iseõppija üldisest kultuurilisest nivoost, mileni ta välja jõudnud.

Kirjanikkudel kui kunstiinimestel seltsib selle alateadliku vaenuga veel ülitundlik ja hell hingelaad, mis reageerib igale vähimalegi puudutusele. Kui kultuuriline enesekasvatus ei suuda enam hella sisetunnet taltsutada, siis saamegi imestella neid üksikuid vihapurskeid, mis aeg-ajalt saadetakse akadeemilise haridusega arvustajatele.

Kirjandustööde on autori vaimusünnitus, seega tema vaimne laps, milleks seda sageli ka nimetatud. Milline vanem aga sallib,

et räägitakse tema lapsest halba, peetakse teda puudulikuks või vigaseks? Ka kõige halvem laps on oma vanemate meelest parim. Tegelikud õpetajad teavad selle väite tõenduseks tuua tuhandeid näiteid. Nii kultuurseid ja arenenud vanemaid leidub vähe, kes näevad ka oma lapse vigu ja tunnustavad neid, kui mõni võõras juhib nendele tähelepanu. Eks ka kirjaniku ja tema vaimse lapse vaherkord ole peaaegu samasugune. Häda sellele, kes seda julgeb laita või näidata vigu, see on siis vihaseim vaenlane ja ebakulturseim inimene maailmas.

See hell enesetunne mängib veel suuremat osa kirjanikkude omavahelises vastastikusel arvustuses. Seal kõigile muule lisandub veel isiklik võistluse ja sageli ka kadeduse noot. On ju tuntud tõsiasi, et enese suuruse näitamiseks tee teised konkurendid väikesteks ja madalateks, enese võrreldavuse allakriipsutamiseks juhi tähelepanu teiste pahedele. Muidugi leidub ka kirjanikkude seas arvustajaid, kes suudavad kolleegi teost vaadata erapooletult, väljaspool võitluse ringi. Selliseid isikuid on aga kahjuks vähe.

Neil motiividel ei tuleks kuidagi loomulikuks pidada kirjanikkude vastastikust üksteise teoste arvustamist, eriti veel siis, kui endal on samal ajal ilmunud mõni teos. Kuid meil on koguni nõutud selle arvustamismooduse ainuõigeks tunnistamist! Ja seda kasutatakse tänapäeval õige rohkesti. Aastaid tagasi enne sellise nõude esiletoomist juhtus siiski harva, et autor, kes ise oli samal hooajal avaldanud mõne teose, arvustas oma kolleegi raamatut. Seda teoviisi peeti ebakorrektsuks. Kuid nüüd on saanud see harilikuks nähtuseks. Vanemate kirjanikkude eeskujule on järgnenud nooremad ja on jõutudki praeguse ebaloomuliku ja ebaterve õhkkonnani. Olu-korda aitavad ummistada ka veel rohked Raamatufondi auhinnad, milles tuleb näha üht autorite vastastikuse arvustamise elavnemise põhjust.

Arvustusele tehtud rohkete etteheidete juures on silmapaari vahele jäetud arvustajate üldine olukord. Meil on vähe neid arvustajaid, kes oma kutsetööga on majanduslikult kindlustatud ega olene, kas otseselt või kaudselt, arvustatavatest isikutest. See tõsiasi seab nii paljugi. Arvustaja ei saa sel puhul, kui ta kuidagi on majanduslikult olenev arvustatavast isikust, langetada teose kohta oma otsust südametunnistuse ja tõekspidamise järgi. Ta peab arvustust muhendamata ja andma parema otsuse kui vääraks seda teos. Selle tõsiasja tõttu on meil nii mõnigi suurmehe nõrk või keskpärane teos saanud hea hinnangu osaliseks. Näidetena võiks mainida M. Metsanurga „Mändide all“, „Taaniel heitleb“, „C. R. Jakobsoni“ ja „Soo-saare“ arvustust „Uus Eestis“ jt., mis teosed, kui need oleks kirjutanud mõni noor ja tundmatu autor, oleksid kas vaikitud surnuks või saanud täiesti eitava otsuse.

Samast majanduslikust sõltuvusest on tingitud ka veel üks meie arvustuse olulisemaid puudusi, nimelt, et noori ja vanu ei hinnata ühiste aluste järgi. Vanemaile kirjanikele loetakse seda sageli voo-

ruseks, mis noortele arvatakse surmapatuks. Noori võetakse hari-likult väga kriitiliselt, sest nende majanduslik mõjuvõim on alles väike, nad pole veel esimehed, toimetajad ega asu juhtivatel kohtadel, seega saab arvustaja nende teoste kohta langetada oma otsuse südametunnistuse, tõekspidamiste ja teose tõelise väärtuse järgi, kuna juhtivate isikute teoste hindamisel olude sunnil tuleb teose väärtuse kõrval arvestada veel isikut ja tema mõjuvõimu, kui ei taheta oma maist olemist ruineerida. Seetõttu ilmub arvustuse järgi meil igal aastal mõnelt vanameistrilt suurteos, kuna nõrku teoseid nendelt peaaegu üldse ei ilmu. Tegelikult on nende toodangus aga suurteoseid äärmiselt vähe ja meie raamatuturu kesise kirjandusega ülejutamises on rohkem süüdi vanad kui noored autorid, kuna esimesed sageli oma nõrkade teoste avaldamiseks sunnivad ka kirjas-tusi, noorte keskpärased tööd aga rändavad enamasti kirjastustest autoreile tagasi.

Sellest hindamise erinevusest on tingitud ka see nähtus, et mit-med nooremate päris head ja väärtuslikud tööd on arvustatud maha, kui need aga oleksid ilmunud mõne vanameistri nime all, siis oleksid nad tõstetud kohe suurteosteks. Või vastupidi, mõne vanameistri suurteos noorema kirjaniku nime kandes oleks hinnatud alaväärtus-likuks, Juhusliku näitena võiksime mainida siin läinudaastast Raamatu-fondi kirjanduslikku auhindamist. Oleks „Isade maa“ kirjutanud näiteks A. Jakobson või R. Sirge, poleks see auhindamisel üldse arvesse tulnud. Oleks „Vana kaardiväe“ või „Väikeste soovide“ autoriks olnud A. Gailit, siis oleksid need kindlasti hindamist leid-nud, nüüd aga mitte. Või oleks „Kivi südamest“ autoriks olnud näiteks Roopi Hallimäe, vaevalt oleks seda üldse hinnatud. Kui aga minna veel kaugemale, siis „Ümera jõel“ Mälgu teosena oleks saanud ikkagi kolmanda auhinna ja „Surnud majad“ Mait Metsa-nurga teosena esimese, ning „Armukadedus“, kui selle autoriks oleks olnud A. Jakobson, R. Sirge, P. Krusten või mõni teine noorem mees, oleks jäänud üldse auhindamata, jne.

See on üks meie arvustuse ja auhindamise suurimaid puudusi, mille kõrvaldamine on väga raske, kui peaaegu mitte võimatu meie oludes. Selle kaudu mõjustatakse kõige rohkem meie rahva kirjan-duslikku maitset, kuna auhindamine avaldab suurt mõju teose levi-kule, nagu on näidanud tegelik elu. Teisest küljest kõigutab see aga suuresti rahva usaldust žürii otsuste ja üldse arvustuse vastu. Sel puhul üksikute majanduslikult mitteolenejate arvustajate seisukohad lämmatatakse ülevõimuga ega lasta neid üldse kuski aval-dada.

Ühe olulise puudusena on veel märgitud sõbramehe-arvustust või „klike“ arvustust, nagu seda ka on nimetatud. Meie väikeses riigis on enamik kirjanikke ja arvustajaid üksteisega tuttavad ja ka sageli sõbrad, mida vististi ei tule pidada paheks. Iseküsimus on, kui palju see on mõju avaldanud arvustusele. On aga kindel, et ka nimega arvustaja ei saa tühja kotti püsti ajada, kuigi selle autor

oleks ta parim sõber. Ja pole ka haruldased need nähtused, kus arvustuse pärast on headest sõpradest saanud suurimad vaenlased. Nii mõnedki seni sõbramehe-arvustuseks peetud kiitvad sõnad tuleb kirjutada eespool-mainitud majandusliku sõltuvuse ja ka erineva maitse arvele. Seega pole sõbramehe-arvustus meie kirjanduskriitika olulisemaid ega karjuvamaid puudusi.

Ei saa jätta märkimata ka kirjanduslikke ajakirju väljaandvate kirjastuste mõju arvustusele. Nendes ajakirjades kindlustatakse esijoones oma kirjastuste väljaannetele head arvustused. Samuti tuleb arvestada ka ajalehtede vahakordi kirjastustega.

Kui lõpuks küsida, mis teha eelmainitud puuduste kõrvaldamiseks, või millega kindlustada meie kirjandusarvustustele senist suuremat erapooletust, siis oleks sellele kaks vastust:

1. Kirjanikud peaksid hoiduma üksteise teoste vastastikusest hindamisest üldse, või vähemalt siis, kui nende teosed on ilmunud ühel ja samal aastal ning konkureerivad auhindamisel.

2. Arvustajad peaksid olema majanduslikult autoritest ja nende mõjupiirkondadest sõltumatud.

Esimese puuduse kõrvaldamine oleneb kirjanikkudest enestest, kes on koondunud ühisesse liitu ja peaksid seal saama need küsimused lahendada omavahel. Liidul peaks niipalju võimu ja sisemist distsipliini olema, et nendest küsimustest üle saada. Seni kui aga ühele kirjanikule liidu liikmele on lubatud teise teost arvustada, ei saa pahaks panna, kui teine liige kasutab ka sama õigust. Sellises vastastikus arvustuses kättemaksu nägemine ja otsimine on enam kui naiivsus. Kuid selliseid arvustusi tuleb võtta ikkagi kui subjektiivseid mõtteavaldusi oma kolleegi teose kohta. Objektiivsust võitlusinde mehest nõuda oleks ülekohus.

Sootuks raskem on aga abinõusid leida teise punkti teostamiseks. Arvustajad kui kirjanduslikud inimesed on ka kodanlikes ameteis enamasti kohtadel, kus juhtijateks, mõjumeesteks või täielikeks peremeesteks on vanemad kirjanikud, või moodustub enamik nende sissetulekut arvustuse eest saadud rearahadest. Kuid need read käivad jällegi enamikus läbi vanemate kirjanikkude käest, kellest oleneb, kas arvustus läheb ajakirja või ajalehte, kas arvustaja saab oma rearaha või mitte. Majanduslikult iseseisvaid ja sõltumatuid arvustajaid on meil aga üpris vähe. Nende arvu olulist suurenemist meie oludes on raske ette näha.

Nii on raske leida vahendeid, millega vältida perioodiliselt korduvaid kirjanikkude ja arvustajate vahelisi avalikke tülisid. Kuid tuleb küll tungivalt soovitada, et avalikkudes vaidlustes jäädaks asjalikkuse pinnale ja üldmaksvate viisakusreeglite piiridesse. See tõstaks tunduvalt ka meie kirjanikkonna kultuurset taset, vähemalt näiliselt ja avalikkuse ees.

P. Ambur.

ALBERT KIVIKAS: NIMED MARMORTAHLIL.

Romaan. Eesti Kirjastuse Kooperatiiv. Tartu 1936. 539 lk.

Põhjendatud umbusuga paksude jõulueelsete raamatute vastu võtab lugeja käsile Kivikase „Nimed marmortahlil“. Umbusk haihtub aga õige pea, eriti kui ollakse läbi jõutud mõnekümnest leheküljest, kus koolipoiste väheütlevad targutused igavaks kipuvad minema.

Romaan käsitleb episoode Eesti vabadusvõitluse algpäevist. Üldise mobilisatsiooni läbiviimist, mil rahvas ei taha enam sõda, rahval pole usku iseseisvasse Eestisse. Isegi õpilased on läbi imbnud sotsialistlikust „rahuõpetusest“ ja paljud peavad ideeliselt mõttetuks vastuhakku maailma päästvale kommunismile. On siiski neid, kellel ei puudu usk Eesti asjasse, ja need suudavad julgustada ka teisi. Nii julgemeelne kommertskooli õpilane Käsper, siis „Kuperjanov ise...“ (lk. 84).

Kuperjanovi kõnega Tartu õpilastele õieti saabki romaan elu sisse, nappides sõnades on selles kõnes kokku võetud kogu olukord (lk. 84): „Jänesed välja, ütlen ma veel kord! Vabariigile ja rahvale on nüüd tarvis julgeid ja mehiseid mehi! Jänesed ja argpüksid jäägu rahulikult koju, neid on meil praegu rindel juba küllalt. Joosta vaenlase eest mõistab iga mees, kuid vähe on neid, kes sõjariistaga julgevad vaenlasele kallale minna. Neid üksikuid julgeid mehi ma kutungi oma lööksalkadesse, sest parem kümme julget partisani kui tuhat argpüks! Kutsun eesti noorust appi eestlaste valitsusele kaitsma oma rahvast ja riiki! Punased röövsalgad on tulnud meie kodumaale terroriga, on tulnud tapma me rahvast ja röövima eesti tööka mehe ja hoolsa naise kogutud vara, hävitama me noort riiki ja iseseisvust! Nüüd on vaja astuda välja!“

Ja kui Kuperjanov küsib: „Kes tuleb kaasa?“, siis oli palju neid, kes vastasid: „Meie tuleme!“. Isegi gümnaasiumi poisid, kes seni pidasid end sotsialistideks, peamiselt vastuolude tõttu kommertskooli poistega, muutuvad vaimustatud ja vahvateks vabatahtlikkudeks.

Nii sattusid üsna lapsukesed koolipoisid Vabadussõja keerisesse. Romaan käsitleb peamiselt rühma kommertskooli poiste saatust, kes esmakordselt tutvuvad sõjaga Kärstna all. Hiljemini liitub nendega peategelane Ahas ja edaspidi opereerib õpilaste pataljon Rannus, Valgutus, Rõngus, Tõrvas ja Valgas. Osava sulega on edasi antud koolipoiste hirmud ja kartma löömised ning paanilised põgenemised, mis hiljem häbi pärast kangelastegudega tasa tehakse — kuhjaga. Loomutuult on edasi antud poiste ärplemised, naaklemised ja kogu elu sõjakeerises. Poisid teevad oma murdeea läbi lahinguis. Sõjas pole enam koolipingi targutusi, siin on pikemata selge, et pead sõdima, siin ei küsita enam eneselt ega teistelt selgust, kas maksab sõdida ja mispärast sõdida, vaid lüüakse võidukas lahing lahingu järel. Isegi Ahas, kes ei jõudnud kuidagi varemini selgusele, miks

tema sõdima peab, ja kes võitles oma vaidlevate ideedega, olukorra tõukel oma klassikaaslastega ühinedes ei murra enam pead. Näib, et autor tahabki öelda, et sõda — tõeline sõda püssilaskmiste, pealetungide, kuulipildujate tärina ja suurtükimürinaga — ei peeta nii väga ideede pärast. Lahingulöömine sõjamehele on samasugune kohustus nagu päevatöö põllumehel.

Valgast tagasi pöördudes ei tule tagasi Tartu kõik kommerts-kooli Käsperi, pärastise Ahase rühma mehed. Vabaduse eest on ohverdanud end Käsper, Martinson, Miljan, Konsap, Kohlapuu ja Mugur. Nende kohad kooliklassis hoitakse tühjad ja kooliõed hoiavad nende tindipotes aasta lõpuni lilli. „... nende tegu oli veelgi tähtsam kui nende elu. Varsti lõikame nende nimed igaveseks siia kooliseintele marmorisse, jäädavaks mälestuseks siin õppiva uue, vaba rahva noorsoole,“ lausub direktor (lk. 539).

Romaaniga üldiselt võib jääda vägagi rahule, kuid siiski pole autor kõigisse oma kangelastesse suutnud puhuda küllaldaselt elu, mida säärase suure tegelaskonna juures ei saa ka nõudagi. Ainult tulihingeline, teovõimne kangelaslik Käsper, rühma naljahammus Miljan, osalt filosoof Martinson ja roodu kapten on elavad inimesed, teiste kujud jäävad sageli kahvatuks ja seepärast nende surmgi ei tundu kuigi traagilisena. Peategelane, kõhklev ja ilmetu Ahas ei taha kuidagi sobida oma kohale, tundub isegi ülekohtusena, et ta pärrib pärast Käsperi surma viimase koha ja au. Autor on Ahasesse koondanud kõik selleaegsed kahtlused, mida kandis oma südames enamik Eesti rahvast, kui tuli vabaduse ja iseseisvuse pärast astuda võitlusse suure Vene riigiga. Seepärast on tema kuju romaanis üks olulisemaid. Nii kui kõhklejast Ahasest valmib järk-järgult tubli isamaalane ja vahva sõdur, nii küpses iseseisvusele Vabadussõja väلتel ka kogu rahvas. Iga meie väe võit vähendas kahtlust ja kasvatas enesetunnet ning võitlustahet. Romaani lõpu poole muutuvad poiste ärplemised kohati tüütavaks — liiga palju on antud ruumi nendele.

Need puudused ei suuda siiski oluliselt vähendada romaani väärtust ja „Nimed marmortahvlil“ kuulub esimeste hulka möödunud aasta romaanide seas. „Nimed marmortahvlil“ jäädvustavad huvitava peatüki Eesti vabadusvõitlusest — koolipoiste osa Vabadussõjas.

A. Kaugevee.

JAAN KÄRNER: TÕUSEV RAHVAS I.

Romaan. Esimene köide. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 406. Hind kr. 4.50.

Meie rahvuslikus ülesehitamistöös on tõhusaid tulemusi saadud ka kirjanduspöllumil ja propaganda on eriti vilja kandnud kirjanikkude peres. Saulustest on üle öö saanud Paulused, kes suuresuuliselt ja

kõlavasõnaliselt on asunud kuulutama rahvuslust ning propageerima seda oma teostes. Endised üksikud hüüdjad hääled, kes nõudsid kirjanduses positiivsust ja rahvuslikult ülesehitavat suunda ning teostasid seda ka oma loomingus, on jäänud tänapäeval niisama varju ja põlatuks, kui olid seda ennegi, sest vastärganud ja ümberpöördu- nud on võtnud üle nende ideoloogia, mõtted ning teostavad neid palju suurema aktiivsusega ja kvantiteediga kui on suutnud seda teha mõtte algatajad ning õhutajad aastate jooksul. Sõnaga, värskest lok- kama lõõnud rohi matab aastaid visadusega kasvatatud taimed. Endised positiivsuse ja rahvusluse mõnitajad kirjanduses on saanud nüüd selle prohvetiteks ja apostliteks. Varjujäänud pioneeridel-idea- listidel peaks olema siin põhjust tõsiselt rõõmutseta, et nende eluline õpetus on leidnud niipalju pooldajaid ja propageerijaid endiste vastaste ridades, et nende vaevarikas süte lõõtsutamine on puhkenud järsku suureks tuleks ja võimsaks leegiks, millele endised jalaga- astujad, porilooپیاد ja summutajad on nii varmad kandma ikka ja ikka uut toitu.

Kuid seda rõõmu ei näi siiski tuntavat, mitte puhtisiklikust kadedusest, vaid asja enda pärast. Sütes hoitud ja lõõtsutatud tuli pole suureks paisutatud mitte meie jändrikkude tõrvakändude ega korralikkude kasehalgudega, vaid see tundub õle- või laastutulena, millele parimal juhul mõni kärisev ja suurt suitsu ajav kadakas on sekka poetatud. Kuid vanasõna ütleb, et „laastutuli ja laenuleib ei kesta kaua“. Nii ka siin on põhjust karta, et väledad küttematerjali kokkukandjad on pigemini moevoolu teenijad, kes pole asja juures oma sisemise veendumusega, vaid kergelt õhutatud heleda leegi pais- tel tahavad endid ajutiselt soojendada ja selle valgusel näidata enese olemasolu ning varjude suurust.

Need mõtted tulvavad peas Jaan Kärneri uuemat romaani luge- des, mis tundub põhusületäjena meie rahvusliku kirjanduse tulelõkkel, igatsetud kaalukate ja kauapõlevate tõrvakändude asemel. Romaani paljutõotav pealkiri ja kaalukas aines nõuab palju suuremat ja võime- lisemat kirjanikku, kui oleme näinud seniste teoste järgi seda Jaan Kärneris. On võimatu, et virila ja eitava hingelaadiga keskpärane sulmees suudaks aastaga luua võimsa, haarava positiivse teose, milles oleksid kunstiteosesse surutud kõik meie rahva loovad ja käärivad dünaamilised jõud, mis teda viisid ajalooareenile iseseisva ja vaba rahvana, kes on suutnud kujundada püsiva demokraatliku riigi Läänemere tugevates poliitilistes tuultepööristes. See ülesanne nõuab suureandeliselt ja kujundusvõimeliseltki kunstnikult aastate pikkust pingutatavat tööd.

Romaanina ei saa J. Kärneri teos üldse arvesse tulla, sest sel- les puudub romaanile omane kompositsioon, tüübistiku arendus ja intriigi kujundus. Kui romaani elemendina võtta siin paruness Adel- heidi ja ajakirjanik Hannes Varemise suhteid, siis on see käesoleva esimese köite järgi otsustades nagu peotäis kohvijahu Ülemiste järve, mis ei tee selle vett veel mitte linnarahvale joodavaks kohviks.

J. Kärner on võtnud oma teose aineks käesoleva sajandi alguses, enne 1905. aasta revolutsiooni toimunud sündmused endises Eestimaa kubermangus, peamiselt küll Tallinnas. Ta tahab näidata seda suurt ja põnevat võitlust, mis toimus tol ajal meie praeguses pealinnas eestluse ja saksluse vahel, peamiselt meie praeguse riigivanema ja tolleaegse „Teataja“ toimetaja K. Pätsi juhtimisel.

Alul kirjeldab ta võitlust Tallinna linnavalimiste ümber, kus K. Pätsi osaval ja taktiliselt juhtimisel eestlased võtavad linnavalitsemise üle sakslastelt, siirdub siis tööliikumisse, streikide ja rahutuste kirjeldamisele vabrikutes, ning puudutab lõpuks Vigala sündmusi. Paralleelselt vaatleb ta ka vastasleeri, Eestimaa rüütelkonda, maa-päevi, rüütelkonna esimehe parun Dellingshauseni ja Eestimaa kuberneride tegevust rahva ja maa rahustamiseks.

Autor on katsunud edasi anda eestlaste innustust ning õigustatud tegevust maa ja rahva kasuks. Esitatud on rohkesti meie tolleaegseid avaliku elu juhte, nagu K. Pätsi, J. Poska, M. Punga, J. Teemanti, M. Martna jt. ning toodud raamatus rohkesti nende kõnesid. Samuti on arvukalt ja pikalt toodud tööliste miitingutel ja koosolekutel peetud kõnesid ja refereeritud nende õiglasi nõudmisi vabrikantide vastu. Mitmel korral kirjeldab autor ka linnavolikogu koosolekuid, kus eestlased olid esmakordselt peremehed ja enamuses.

Autor on katsunud edasi anda eestlaste innustunud ning õigustatud tegevust maa ja rahva kasuks. Esitatud on rohkesti meie tolleaegseid avaliku elu juhte, nagu K. Päts, J. Poska, M. Pung, J. Teemant, M. Martna jt. ning toodud raamatus rohkesti nende kõnesid. Samuti on avalikult ja pikalt toodud tööliste miitingutel ja koosolekutel peetud kõnesid ja refereeritud nende õiglasi nõudmisi vabrikantide vastu. Mitmel korral kirjeldab autor ka linnavolikogu koosolekuid, kus eestlased olid esmakordselt peremehed ja enamuses.

Õige rohkesti on ruumi pühendatud ka rüütelkonna iseloomustusele ja näidatud selle vastuaktsioone eestluse pealesurumisele. Rüütelkond hoiab kõvasti kinni vanadest traditsioonidest ja eesõigustest ning kasutab nende säilitamiseks kõiki võimalikke vahendeid. Kogu liikumine nii linnas kui maal katsutakse tembeldada riigivastaseks mässuliikumiseks, et sellisena seda kergemini maha suruda.

Kõik see esitus on aga võrdlemisi jõuetu ja mannetu. See suur sisemine pinge, jõulikkus, energia, mis meie tolleaegsetel juhtidel oli õige asja eest võideldes, jääb täiesti nägemata. Autor pole seda suutnud tabada ega edasi anda. Palja kirjeldamise, faktide nimetamise ega kõnede refereerimise või esitamisega ei saa esile tuua selle ajastu jõulikkust, vaid sinna peab sisse elama, et ajajärku ja isikuid hingestada ning kujutada selles täies suuruses ja võitluspinges. Selleks tuleb esitada üksikuid juhtivaid isikuid lähemalt ja tervikuliselt kogu nende elu ja keskusega, aga mitte üksnes siis ette lükata, kui on vaja kuski mõni kõne maha pidada. Nii jäävad kõned ikkagi kõnedeks ega moodusta romaani. Ajalooliselt pole mitte kõige tähtsa-

mad kõned, vaid need motiivid ja põhjused, miks üks või teine kõne on peetud või ülesastumine toimunud. Neid põhjusi ega motiive ei näita meile aga autor.

Vigala parun Üxküll kahtlematult väljendab enamiku aadli-soo seisukohta, kui ta vihaselt oma talupoegade nõudmistele vastab: „Talupoja õigus, see on nagu pori tee peal, millest härra oma saapaga üle astub. He-he-he! Mis kuradi õigust sul on, kui sa elad härra maa peal! Härra võib su iga silmapilk minema kihutada, kui ta tahab. Ja mässajad kihutab härra ilma armuta minema, kas kuulete? Härra laseb oma maa peal elada ainult neil, kes talle vastu ei hakka, mõistate?“ (Lk. 209—290.)

Seega ei taha mõisnikud kriipsuvõrragi järele anda ega loovutada oma eesõigustest ning on pahased ka keisrile ja valitsusele, kes rahva nõudmistele järele annavad ning ka Baltimail tahavad muuta senist olukorda. Rüütelkonna peamehel tuleb Peterburis kulutada palju ametiasutiste ja kõrgete võimukandjate uksi, et kindlustada oma seisuse kõikuma löönud seisukohta.

Vahetalitaja osa mängib kahe võitleva poole vahel keskvoimu kohalik esindaja kuberner Bellegarde, kes on rohkem eesti- kui saksa-sõbralik. Vahetalitajana tal õnnestub summutada esialgsed streigiliikumised ja vabrikantidelt hankida tööliste mõningad vastutulekid, kuid rüütelkonna pealekäimisel paigutatakse ta kui liiga eestisõbralik mees varsti oma kohalt ümber ja seega kaob tema rahustav kuju võitlusareenilt.

Nagu ülemal-esitatust selgub, võib J. Kärneri raamatut vaadelda kui teatavat populaarset esitust ühe meie ajaloo põnevama järgu sündmustest. Kuid sellisena teost võttes oleks tahtnud näha, et autor oleks ära märkinud kas tekstis või raamatu lõpus, millistest allikatest on võetud esitatud kõned ja faktid. Praegu ei tea, kas need on toodud otseste protokollide, ajakirjanduse referaatide, kaasaegsete asjaosaliste mälestuste järgi või on need lihtsalt autori enda fantaasia vilid. Allikate märkimisega oleks võitnud teose usutavus ja sugestiivsus.

Selline ajaloo populariseerimise viis ning laiema rahvahulga tutvustamine meie tähtsamate ja põnevamate ajalooliste sündmustega on üldiselt mõeldav. Aga kas seda tuleb teha just nii, nagu J. Kärner teeb seda „Tõusvas rahvas“, on küsitav. See pole ajalooline romaan ega populariseeritud ajalugu. Otstarbekohasemal ja asjatundlikumal rakendusel ligilähedale seda meetodit kasutades saaks tunduvalt süvendada meie rahva laiema hulga ajaloo tundmist ning selle kaudu kasvatada ka iseteadvust, rahvuslikku eneseuhkust ja -kindlust. Sel juhul peaksid aga esitatud kõned, otsused ja sündmustikkude käigud vastama allikmaterjalile, mis arhiividest praegu on kättesaadavad, ja varustatud olema vastavate märkustega. Selliste väljaantud materjalid moodustaksid rikkaliku ainekogu ja toormaterjali hulga loovale kunstnikule, kes võiks seda kasutada romaani loomiseks, mida J. Kärner on tahtnud kirjutada.

Eespool-märgituga pole tahtud öelda, nagu ei võiks J. Kärneri

teost soovitada rahvale lugemiseks. „Tõusev rahvas“ võib oma rikkaliku ja huvitava materjaliga kujuneda rahvaraamatukogudes väga loetavaks raamatuks ja süvendada seal 1905. aasta eellugude tundmist ning anda üldpilti meie rahvuslikest võitlejatest, kes julgelt panid meie ajaloolise vastasega rinnad kokku ja võitsid. Kuid romaanina, kunstiteosena ei saa seda hinnata ja tuleb pidada tänuväärse aine labastamiseks, millest iga sündsustundega kirjaniku püha kohus peaks olema hoiduda.

P. Ambur.

MAIT METSANURK: SOOSAARE.

Romaan. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 470. Hind 5 krooni 50 senti.

„Soosaare“ on külaromaan. Tegevustik toimub Tartu lähedal läinud sajandi kaheksakümne ja üheksakümne aasta vahel. Autor on tahtnud näidata, kuidas sel ajal omal jõul ilma välise abita talusid üles töötati ja soid kuivatati. Soosaare on suure maa-alaga, kuid mahajäänum ning kehvem talu ümbruskonnas. Vana peremehe tagasihoidlikkus pole lubanud ette võtta uuendusi. Poeg Juhan on aga edumeelne, edasipüüdlik ja ettevõtlik. Ta loeb ajalehti ja on suur C. R. Jakobsoni austaja. Ta on autori lemmik ja ideaalkangelane. Oieti ongi „Soosaare“ rohkem Juhani kui talu romaan. Juhan kaalub mitmet puhku võimalusi Soosaarelt lahkumiseks, kuid et kedagi pole asemele jätta, isa on vana, vend Märt surnud ja Enn alles koolipoiss, õed mehele minemata, siis tunneb ta enda olevat kohustatud talu ja omaste eest hoolitsema. See otsus küpseb tal peale Märdi surma. Suurte heitluste järel isaga saab ta Soosaare peremeheks ja hakkab seda siis tänapäeva plaanimajanduse alusel korda seadma. Ta omab Kalevipoja jõudu, eestlase sitkust ja ideaalset ettevõtlikkust. Lühikese ajaga teeb ta rohkem kui keskmine töökas, ettevõtlik ja rammukas mees kogu eluajaga, et aga jõuda naabritele järele või nendest koguni ette. Tiivustajaks on tal äärmiselt suur auahnus ning igatsus tõusta teiste suurtalude peremeeste vääriliseks.

Ta harib üles hulga sööti ja võsastikku uudispõlluks, kaevab 437 sülda suurt peakraavi, kuivatab sood ja alandab järve pinda, mis vesistab karja- ja heinamaad, ehitab talvel mahapõlenud elumaja asemele uue päris ameerikaliku kiirusega kõvas pakases. (Uue talu kivist rehealune on uhkeim ümbruskonnas.) Muretseb talule uue inventari, soetab paremaid loomi ja põllutööriistu, käib laulukooris laulmas, arendab kohapealset seltsielu, loeb kõik ajalehed algusest lõpuni läbi, õpib saksa keelt, et sellega hiilata ühe küla kadaka ees, kes armastuse alal tikub talle takistusi tegema, paneb ühe õe mehele ja teeb talle korralikud pulmad ning vaevleb ise armuvalus kahe küla-

tüdruku pärast. Kõik need kangelasteod sooritab Juhan lühikese ajaga ja tühja rahakotiga. Ka kehv Soosaare talu ei anna mingit sissetulekut peale suviste- ja jaanipäevakaskede, vihtade ja mõne halukoorma, mida Juhan viib linna müügiks kahe hobusega. Ärgu arvatagu, et ta seejuures teeb talule nimetamisväärselt võlga. Ei. Ainult mõnikümmend rubla laenab ta ühelt taluperemehelt, kelle tütre lubab kosida, kui ta üks armsam Maali kergemat elu igatsedes abiellub linna kaevumeistriga. Kuid ta ei kosi siiski tüdrukut, sest ta esimene armsam Elsa lahutub oma mehest ja tuleb Soosaarele. Kuidas võikski see teisiti olla sellise suurevõimelise mehe juures, nagu on seda Juhan, kes oma töökuse ja ettevõtlikkusega ületab igasugused reaalsuse piirid!

Seega pole tahetud öelda, et Juhan kõiki neid töid ei võinud sooritada. Kuid selleks pidi kuluma mitu korda rohkem aega kui talle on andnud autor, samuti omama ka suuremaid rahalisi sissetulekuid. Eespool-märgitud ettevõtted mitmed nõuavad kaunis suuri rahalisi väljaminekuid, neid ei saa sooritada üksnes hea tahtega isiklikul jõul. Juhanil pole aga nimetamisväärsed rahaallikad, või vähemalt pole autor neid esitanud. See asjaolu röövib hästimõeldud kangelaselt aga reaalse pinna jalgade alt, teeb ta eluliselt ebausutavaks ja me peame kahetsedes tunnistama, et autor on selle suurepärase mehe, keda vajaks nii väga meie tänapäev, esitanud liiga mannetult ja puiselt ilma eluhõngu, vere ja lihata, rääkimata teose kunstilisest hõngust. Ta jääb ainult skeemiks, ideaalkujuks, nagu neid esitas meile omal ajal Jakob Pärn, et rahva seas propageerida oma tuba ja oma luba, talude ülestöötamist ja päriseks ostmist. Kuid sellest ajast on meie kirjandus ja rahva kirjanduslik maitse märksa arenenud, mida peaks iga tänapäeva kirjanik tõsiselt arvestama. Ärkamisaja nivoole laskumine tähendaks suurt tagasikäiku meie kirjanduses. Praegusaja propagandakirjandus peaks jääma ikkagi kunstilisele tasemele ja andma elavaid eeskujulikke inimesi. Muidu ei suuda see täita neid suuri ülesandeid, mis talle peale pandud, ei suuda täita seda, mis sellelt oodatakse.

Ka teised romaani kujud pole küllalt ilmekalt esitatud ega jää mällu pikemaks ajaks. Taluinimesi ja talu ülestöötamist on kujutatud meil mitmete autorite poolt palju paremini. A. H. Tammsaare on „Tõe ja õiguse“ esimeses osas umbes samast ajast ja olukorrast, töödest ning ettevõtetest andnud võrratu elulisema kujutuse. Kraavikaevamised, võitlus liigveega, põldude puhastamine ja talu ülestöötamine on seal esitatud eluliselt ja kunstiliselt usutavalt. Seal need tööd võtavad kõik aega ja jõudu ega toimu nii mängeldes kiiresti nagu „Soosaares“. Ja vaevalt suudab keegi tõendada, et Tammsaare kujutatud Järvamaa mehed Metsamurga kujutatud Tartumaa meestest niivõrra jõuetumad ja mannetumad on.

„Soosaare“ üks elulisemaid tüüpe tundub olevat Mõhu Teodor, härpleja ja oma saksa keele oskusega uhkustaja noormees. Ta on Juhani suurem vaenlane, kes armastab igal võimalikul juhul Soosaare

noort peremeest narrida ja teiste külanoorde naeruks teha. Nende teravused arenevad kuni käsitsi kokkuminekuni. Õieti on kätega kõnelejaks esijoones küll Juhan, kes lööb esimesena ja kõrvaldab sellega vastase teelt, kuid Teodori sõbrad mõõdavad Juhanile selle eest mitmevõrra.

Mis aga tundub selles teoses eriti üllatuslikuna, on autori ühiskondliku suuna diametraalne muutumine. Endine kehvemate klasside ja nende inimõiguste eest võitleja „Jäljetu haua“, „Kindrali poja“ jt. teoste autor on muutunud suurimaks popside ja kehvade inimeste halvustajaks. Ta ei lepi mitte üksnes nende surnuks vaikimisega, vaid tembeldab nad sulideks ja varasteks. Pops Madis oma naise Sohviga on varas ja igavene võllaröög. Juhan laseb teda kangavarguse pärast mõneks ajaks istuma panna. Pops ähvardab hulleмага. Ja autor annab kõigiti mõista, et Soosaare talu eluhoone süütamine südatalvel pakase ajal on Madise kättemaks Juhanile, kuid tõenduste puudusel ei saa peremees popside midagi teha. Seetõttu ongi Juhan suur popside vastane ja siunaja. Talle tehakse mitmed head ja kasulikud ettepanekud Soosaare suurkohale popside soetamiseks, kuid Juhan lükkab kõik need kindlakäeliselt tagasi ja kaitseb talu terviklikkust ning puutumatus. Isegi oma õe sellise ettepaneku üle ta vihastub. Oma lallepojale ja paremale abilisele ta aga vastab: „Ei ma taha Soosaaret tükkideks lõigata, nagu poes lõigatakse loomanahka, et müüa kasulikumalt. Kes võtab, võtku tervelt!... Nõnda või teisiti, aga ei ma saaks siin ise enam õieti elada, kui teised asuvad mu krundi peal. See oleks niisama, kui istuks kärbes mu ninal. Olgugi et ta oma nokka ei pistaks mu nahka, ometi ei saaks ma rahulikult ei tööd teha ega magada“ (lk. 393).

Millest selline suur meelemuutus?

Autori sõnastus on saamatu, sageli paigaltammuv ja ennastkordav. Dialoog lohisev ja veniv. Kui mõni keskkooliõpilane saaks hakkama naljanumbri ja kirjutaks romaanist mõne katkendi maha ning esitaks enda kirjatööna, siis oleksid tal head väljavaated nõrga hinnangu saamiseks. Kuivus on tulnud kahtlemata sellest, et autor on tahtnud anda oma romaanile paksust ja lehekülgi pidanud täitma tühjatähja ning igapäevaste korduvate talutööde protokollimistega, mis romaani sündmustikku ei vii edasi, vaid ainult pidurdavad. Teose alguses on ligi sada lehekülge pühendatud Juhani tiisikushaige venna Märdi arstimise, surma ja matuste kirjeldamisele, mis on romaanis seisukohast täiesti tarbetu, asjatult ruumi raiskav ja lugejat koormav.

Sama võime öelda ka Juhani noorema venna Ennu kohta, kellest autor teeb sageli juttu, ilma et seda kuju kuidagi välja arendaks. Või on mõeldud teosele veel järg? Tahab autor arendada oma romaani Ennu kaudu edasi, nagu tegi A. H. Tammsaare seda oma Indreku kaudu? Peab ju Enn Juhan arvates saama parema hariduse ja pääsema kergemale elule nagu Indrekki „Tões ja õiguses“. Kas oleks aga sellel mõtet? Esimese osa järgi otsustades Mait

Metsanurk vaevalt suudaks midagi uut öelda A. H. Tammsaare kõrval, kelle põlve kõrgusele ta vaevalt ulatub.

Teoses leidub rohkesti ka huvitavat ja iseloomulikku meie möödunud sajandi lõpu külaelule, kuid autor pole võtnud vaevaks seda esitada korralikult kirjanduslikus vormis. Sellest mustandist võiks hoolsa töö ja viimistlemise järel tõesti saada korralik, isegi hea ning kunstiväärtuslik positiivsesuunaline romaan, nagu autor seda on mõelnud, kuid praegusel kujul toob teos kahju autori tunnustatud nimele ja heale ideele, mille nimel see kirjutatud ning avaldatud. Niiviisi kirjanduselt positiivsuse nõudmine on igatahes saanud väärtõlgenduse osaliseks ja võib saada saatuslikuks kogu sellesuunalisele kirjandusele.

P. Ambur.

A. MÄLK: LÄÄNEMERE ISANDAD.

Romaan eestlaste viikingiajast. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 519. Hind 5 kr. 50 senti.

Ajaloolist romaani pole pooltki nii kerge kirjutada kui harilikku. Peale kirjanduskunstiliste nõuete peab autor arvestama seal veel puhtfaktilist külge, mille silmaspidamine pole paraku mitte alati lihtne. Ajalooline romaan nõuab autorilt peale kujundusvõime, psühholoogia ja kompositsiooni tundmise ning stiilimeele veel teadmisi aja- ja kultuuriloost, etnograafiast, ühe sõnaga, kõigest, mis aitab temal kujutatud ajajärku elustada. Vastavate andmete ja teadmiste hankimine võtab sageli mitu korda rohkem aega kui teose kujundamine. Kui aga andmed on napid, siis peab autorile appi astuma fantaasia, millele ei saa siin anda nii suurt vabadust kui mõnes teises kirjanduslikus teoses, vaid see tuleb suruda olevate faktiliste andmete piiridesse ning kokkukõlastada ajastu ja olustiku üldpildiga.

Seda autori vaeva aga hindab ka lugejaskond. Peaaegu alati on olnud ajaloolised romaanid menukamad ja laia lugejaskonna poolt otsitavamad. Nendest leiab lugeja peale selle, mis ta saab tavalisest ilukirjanduslikust teosest, veel rohkesti teadmisi, või pigemini nendest hangitud teadmistega sisustab ta selle kondikava, mida koolis omandanud ajalootundides ja õpikutest.

Meie ajalugu on alles võrdlemisi vähe romaniseeritud, hoolimata sellest, et elame praegu kaasa kolmandale ajaloolise romaani taassünni ajastule. Kuid meie ajalugu on hakatud ju ka eestluse seisukohalt alles hiljuti uurima. Sellega on seletatav paljugi.

Kui mahuka „Eesti rahva ajaloo“ kaudu saadeti avalikkuse ette süstemaatiliselt meie oma ajaloolaste uurimuste tulemused rahvapärases esituses, siis hakkasid ka kirjanikud huvi tundma selle romaniseerimise vastu. August Mälk oli siin üks jõulisemaid ja lootustandvamaid pioneere. „Surnud majade“ avaldamisega tõusis ta meie

parimate ning suutelisemate kirjanikkude esirinda. Ta näitas, et on võimeline sisse elama kaugesse minevikku, seal elanud ja teotse-
nud isikuid elustama ning kogu ajajärku kujundama tihedaks kunsti-
teoseks. Ka puhtfaktilise külje tundmises omas ta asjatundliku hoo-
likuse. Kohatine romantiku läbilöömine ei suutnud suurt segada
teose üldmuljet. Need eeldused lubasid Mälgult tulevikus ajaloolise
romaanialal oodata palju.

Kui ajalehtede kaudu sai paar aastat tagasi teatavaks, et Mälk
on asunud kirjutama romaani muistsest viikingiajast, siis oodati selle
ilmumist suure põnevusega. Mälgult loodeti sel alal rohkem kui
üheltki teiselt. Kuid oli ka kahtlejad, kes ennustasid ettevõtte eba-
õnnestumist A. Mälgu tugeva romantilise kallaku tõttu, mis võib
romaanile muutuda saatuslikuks ja viia selle tagasi A. Saali ning
E. Bornhöhe aegsele tasemele.

Läinud aasta lõpul ilmus oodatud teos, „Läänemere isandad“,
lugejate lauale nautimiseks, otsustamiseks ja hindamiseks.

On tõsi, et ajast, millest pajatab A. Mälk, teame üldse väga
vähem. Ainult mõned Skandinaavia saagad ja kroonikud räägivad
eestlastest — viikingite kuulsatest sõjaretkedest, nende kallale-
tungidest laevadele merel, mõned muinasleiud valgustavad ainelist
kultuuri, keeleteaduslikud ning rahvaluulelised uurimused ja hilisema-
aegsed kroonikud ühiskondlikku ning õiguslikku seisundit. See
ongi peaaegu kogu materjal, mis on autoril selle aja kohta kasutada
olnud. Nendele üksikutele ähmastele tugipunktidele toetudes on
pidanud autor oma elava fantaasiaga rekonstrueerima kogu selle-
aegse elava ühiskonna elavate üksikinimestega. See pole kerge
töö.

A. Mälk on teose pealkirja järgi võtnud endale ülesandeks
tõestada, et eestlased olid need Läänemere valitsejad, kes hävitasid
Rootsi kuulsat kaubalinna Sigtuna aastal 1187, mis au on endile igat-
senud mitmed rahvad, muuseas ka lätlased. Siin ei aita üksnes see,
et viiakse eestlased Sigtuna alla ja lastakse see hävitada. Et see
ettevõtte oleks usutav, selleks peavad olema motiivid ja jõud, mis
seisavad tahte taga ning on võimelised muutma tahet teoks. Sõnaga,
kogu ettevõtte peab lähtuma tolleaegsetest ühiskondlikkudest problee-
midest ja rahvaste jõu- ning võimuvahekordadest. Kui kroonikud
teavad pajatada, et saarlased merel on sageli kimbutanud saksa
kaupmehi ja juhuslikke Väina jõe suudmesse tulevaid ristsõitjaid
ning hoidnud hirmu all mitmeid rannarahvaid kuni Taanimaani
(vt. „Eesti rahva ajalugu I“, lk. 69 jj.), siis see faktiline materjal
kõneleb, et nad olid tol ajal Läänemere valitsevad isandad. A. Mälgu
ülesanne seisaks selles, et esitada neid isandaid täies suuruses ja
väarikuses nii nende koduses elus kui võitluses. Ta katsubki seda
teha. Ta on romaanis rohkesti ruumi pühendanud eestlaste vane-
mate koduse elu-olu valgustamisele ning on suutnud sellest pakkuda
kaunis ümmara pildi.

Kuid kahjuks on ta ainele lähenenud vale seisukohast. Selle,

mille ta oleks pidanud üles ehitama ühiskondlikul sotsiaalsel alusel, on ta rajanud isiklikule romantilisele armastusintrigile, unustades, et võim ega vägevus ei püsi mitte romantilisel alusel, vaid organiseeritud ja kaalukast mõistusest juhitud jõul. Romantikas võib ainult ilutseda, mitte valitseda. Seega on lähtekoha valik määranud ka romaani saatuse. Läänemere isandad pole see teos, mida A. Mälgult oodati, vaid isiklikele motiividele rajatud huvitav ning teatava põnevusega loetav romantiline armastus- ja seiklusromaan.

Vaevalt suudetaks kedagi tänapäeval uskuma panna, et Sigtuna hävitati sellistel motiividel, kui esitab neid A. Mälk. Selleks pidid olema palju kaaluvamad sotsiaalsed, majanduslikud ja ülevõimuküsimuse põhjused, samuti pikemad plaanitsused ning ulatuslikum jõudude koondamine, ka mandrilt või isegi hõimude juurest. Kroonikud nimetavad ka kurelasi ja üksikud ajaloolased on sekka tõmmanud veel ka soomlased. (Vt. „Eesti rahva ajalugu“ I, lk. 82—83.)

Kuid vaadeldes, kuidas lahendab küsimuse A. Mälk.

Et lätlased ei saanud olla sel ajal Läänemere valitsejad ega Sigtuna vallutajad, selle teeb ta selgeks oma teose esimeses peatükis, milles ta kirjeldab saarlaste kaubalaevastiku viibimist Väina jõe suudmes. Ajaloolistele tõsiasjadele tuginedes näitab ta, et Väina suudmes on peremees iga tugevam kaupmees oma laevastikuga, mitte kohalik rahvas ega selle võimukandjad. Seal on saarlased oma heasoovlikkusega suuremad isandad kui kaubakoha vanemad ja teised nii idast kui läänest tulevad kaupmehed oma kohmakate kogedega.

Kuid Saare suurvanem Ata on leplik mees ja tahab elada kõigi oma naabritega rahu ning sobitada soodsaid kaubaleppeid, mida hästi oskab kasutada tema kaubavanem Tapak. Võim teda ei huvita. Nii peavad saarlaste laevad Väina jõe suudmest lahkuma rahu, kuigi seal tikub tüli tulema ühe tõmmu idamaise tüdruku pärast, keda vanema tulibingeline romantiliste kalduvustega poeg Alar tahaks peaaegu ära tõmmata. Kuid laevastiku juhi Musta Olavi ja teiste kaalukamate meeste soovil jääb suurem tüli tulemata. Väikese segaduse ajal oli aga orjatüdruk pääsenud omaniku käest põgenema ja pugunud saarlaste laevale. See tõmmuvereline Aana, kes on kiindunud Alarisse, saab aga Saare vanemate omavahelise tüli põhjuseks. Teda soovib endale laevastiku juhataja Must Olav ja ka suurvanema poeg Alar. Tütarlapse omandab küll Alar, kuid muudab seega Musta Olavi enda vihasemaks salavaenlaseks, kes varitseb parajat juhust kättemaksuks. Musta Olavi käsul Alarile määratud võsastikust salaja visatud oda püüab oma rinnaga Aana. Nii on teosele juba algusest peale antud tugev romantiline suund, mis läbib kogu teost. Naised on siin need, kelle pärast mehed heitlevad ja tõmbavad mõõka. Naise pärast tahab Must Olav tappa Alarit ja naise pärast hävitatakse ka Sigtuna.

Saare suurvanem Ata tahab oma pojale ja järglasele anda head

haridust ning saadab Alari talveks kaubalaevaga Sigtunasse võõraid olusid ja relvakäsitsemise kunsti tundma õppima. Noor Alar armub aga esimesest pilgust Rootsi kuninga maksunõudja kaunisse tütresse Gylasse ja ihkab seda endale naiseks. Maksunõudja keeldub oma tütart andmast Alarile. Alar tahab naise endale tõmata. See meeletu võte ebaõnnestub. Eestlased tapetakse maha. Ainult Alar pääseb kahe kaaslasega imekombel. Põgeneb haavatult Põhja-Rootsi ja sealt üle jää Soome, kust alles kevadel tuleb tagasi kodumaale. Vahepeal on suurvanem Ata saanud õnnetut surma ja Must Olav haaranud võimu ning tõmmanud Alari õe, kes aga pääseb kangelaslikult põgenema. Tekib äge võitlus suurvanema koha pärast. Kihelkonna vanemate poolt valitakse siiski suurvanemaks poisikeslik Alar ning reetlik võimuahne Must Olav surmatakse, ta linnus ja vara konfiskeeritakse.

Noore suurvanema esimene mure on maksta Sigtunale kätte oma teotus. Mitmete kavalate strateegiliste võtetega hävitataksegi Rootsi kuulus kaubalinn Sigtuna ainult saarlaste ühisel jõul ja Alaril õnnestub tasuda oma häbistus ning näidata haavajatele ja Gylale oma suurt võimu. Maksunõudja tütar Gyla tassitakse põlevast linnast Alari laeva orjatüdrukuna. Kuid Alari naine, vanem Kasso tütar, kes salaja sõjalaevastikuga kaasa sõitnud, tapab selle armukadedusest ja võitja Alar seisab suure südamevaluga Sigtuna varemeil oma armsama laiba ees ning ohkab: „Ta oli see, keda tahtsin!“ (lk. 513). Muu teda Sigtunast ei huvitanudki. Kõik teised suured rikkused oleks ohverdanud ta oma armsama eest. Gyla orjatariga saadab ta aga siiski suurvanemana sõna Upsalasse kuningale: „Mullu tungiti kallale meie kaubalaevale, häbistati meie vanemaid, tapeti paremad mehepojad ja teisi aeti taga mööda metsi kui jahiloomi. Linnaülikas Finved ja kuninga nõumehed tegid vea! Ärgu tehku seda teist puhku, kui tahavad elada. Näe, me tulime üksmeeles ja läheme üksmeeles, ja kui keegi iganeski puudutab meie mehi, meie laevu või meie randa, pole paika merel ega rannal, mis teda varjaks. Me tulime saja laevaga, aga meie käsi ei siruta end sedapuhku kaugemale. Aga kui meile tehakse pahandust, tuleme kahesajaga ja häda igale paigale, mis kiusab tasuma“ (lk. 514). Seega on autor romantilise intriigide rägastikust lõpuks katsunud välja tuua teose tuuma ning arvab näidanud olevat saarlaste vägevust Läänemerel. Kuid ta on jätnud arvestamata ning kasutamata ajaloolaste seisukohad, mis väidavad sõjakäigu suuremat ulatust, nagu järeldatakse peapiiskop Johannese langemisest, mis on toimunud väljaspool Sigtunat. Selle asjaolu arvestamine oleks tulnud teosele kasuks, sest siis oleks autor saanud näidata eestlaste täielikku jõulist ülekaalu.

Peale Sigtuna hävitamise ja paljaksröövimise on ta veel esitanud ühe tasumisretke Taani randa, kus hävitatakse külasid ja tuuakse kaasa suuri varasid. Seevastu on aga taanlased õnnelikud, et rüüsteretkelt Saaremaal pääsevad enam-vähem terve nahaga,

kuigi tühjade kätega. Need võitlused ja rüüstamised on aga kõik enamasti abitute naiste, väetite laste ja relvadeta meeste tapmised ja tagaajamised, ilma et mees mehega, vägi väega, laevastik laevastikuga, ülikas ülikaga väärikas võitluses rindu kokku paneks, kus alles selguks õige isand ja väärikas võimukandja, keda kõik peavad kartma ja austama. Materjale kroonikates selleks leidub. Ühiskondlikus romaanis oleks tulnud neid paratamatult kasutada.

Autor pole leppinud üksnes saarlaste jõu väliste demonstratsioonidega, vaid on valgustanud ka nende kodust elu. Ta kirjeldab terve rea vanemate elamuid ja nende jõukust. Ka kirjeldatakse tööja maakaitse korraldust, kuid rohked romantilised seiklused ja intriigid ei lase neid küllalt mõjukalt ega ilmekalt esile tõusta. Pinge pole küllaldaselt tugev ega jäta seda jõu- ja võimukülluse muljet, mida autor on tahtnud pakkuda ja mis kahtlematult pidi olema ka muistsetel Läänemere valitsejatel.

Ka seegi romantiline teos oleks saanud tihedam ja jõuküllasem, kui autor mitmeid ebaolulisi seiku oleks vältinud ja olulisi rohkem alla kriipsutanud ning tihedamalt esitanud.

Romaani eesmärgi ja praeguse kompositsiooni seisukohalt tunneb täiesti ülearusena Alari talvel Rootsi metsades ümberhulgutamine ja Soome kaudu kodumaale toimetamine, millele pühendatud ligi sada lehekülge. Sigtuna hävitamine isiklikudel romantilistel motiividel oleks küllalt põhjendatud olnud ka Alari haavamisega linnaüliku poolt. Gyla lugu oleks jäänud sel puhul romaani peaaegu samas ulatuses kui praegu, ainult tõmbamine ja verine taplus oleks tulnud vältida.

Samuti tundub liiga venitatud ja pikalt kirjeldatud Alari sõit koos kaubavanem Tapakuga Sigtunasse. Nende ja mõningate teiste asjatute vahelülide või liiga pikkade kirjeldustega on romaani paisutatud, selle löövust ja hoogu vähendatud. Milleks venitada romaan üle viiesaja lehekülje, kui alla kolmesajaga oleks võinud kõik palju paremini ja mõjusamalt ära öelda?

Teose stiil on mälgulikult selge. Kahekõnedes on kasutatud rohkesti vanasõnu ja kõnekäände, nagu see on Mälgule üldiselt omane.

Teost illustreerivad E. Järve võrdlemisi õnnestunud puulõiked.

Oleks hea, kui Mälk sellesse ainesse tõsiselt veel kord süveneks ja läheneks õigest seisukohast ning tõesti kirjutaks ühiskondliku romaani, mida temalt oodati, ja selles näitaks muistseid saarlasi tõeliste elusate kangelasena, kelledena neid näha oleme igatsenud. Võimeid ja materjali selleks tal on. Kohustama peaksid teda aga muistsed vägevad saare vanemad, kelle kuulsusele ta on varju heitnud poisikesliku Alari esitamisega suurvanemana.

Sel juhul käesolev teos jääks huvitavaks lugemismaterjaliks vähenõudlikumaile lugejaile, mis ülesannet teos võib täita edukalt, kui arvestada selle põnevust ja ladusat esitusviisi.

P. Ambur.

JAAN LINTROP: MUISTE.

Eesti Kirjastuse Kooperatiiv. Tartu 1936. 405 lk.

Paks raamat, nagu viimasel ajal üldse kombeks. Kas romaan, novell või koguni autobiograafia, see ei selgu ei tiitellehelt ega ka raamatu sisust.

Pealkirja ja võrdlemisi maitseka kaanejoonise järgi tekib arvamuse, et tegemist on jälle ajalooliste asjadega, nagu ka viimane kirjanuslik moekarje nõuab. Raamatut lugedes selgub, et tegevustik toimub viimastel aastatel.

Teose probleemiks on küsimus, kas maalt võrsunud haritlasest võib saada tegelikku põllumeest. Sündmustik on lihtne ja lühidalt järgmine: vististi diplomaatlikus teenistuses olnud Ilmar Lemming on koosseisude kokkutõmbamiste tõttu leitud arvatavasti vähekõlblik olevat ja on vallandatud. Nii ta siirdub kodutallu, mis vana ema juhtimisel on raskustesse sattumas õige peremehe puudumisel. Ema tahaks, et kojutulnud ja kohata haritlasest-poeg võtab nüüd võrdlemisi suure talu pidamise enda peale. Lemming mõtleb seda ajuti isegi ja vahete-vahel teeb mehe moodi tööd. Entsüklopeediliste teadmiste-pudemetega täidetud, kuid igas asjas selgrootu Lemming jääb siiski maaelule võõraks, on härra tahtega olla härrasmees — pigemini on ta siiski kaabakas, nagu näitab kontrollassistent Hilda kohtlemine. Lemmingu — mitte olukorra — päästab üks sõber, kes talle sokutab pealinnas koha. 403. leheküljel leiab Lemming lõpuks ise ka: „Mina ei ole põllumees, ma olen jõudnud sellele otsusele. Talupidamine ei ole meeelolutsemine, see on väga reaalne ja proosaline elukutse.“

Probleemi lahenduseks on siis: Lemmingu-taolised ei kõlba maale.

Kompositsioon on teosel väga hõre ja autor oleks teinud hästi, kui ta oleks talitanud Lemmingu ütluse järgi (lk. 161): „Mitte üksnes marmorblokist, vaid igast asjast tuleb kõrvaldada ebaoluline, mis rikub stiili.“ Ebaolulist ongi töös äärmiselt palju — enamik kõrvaltegelasist on täitsa ilmaaegu sisse toodud, need kõik on kahvatud ja ilmetud. Probleemi lahendamisel olulise oleks võinud tuua 40 leheküljel 405 asemel. Autor on asjata vaeva näinud, kui ta on töösse püüdnud põimida lõputuid targutusi ja pealiskaudseid pudemeid bioloogiast, sotsioloogiast, põllumajandusest, psühholoogiast, ajaloost, jah — isegi genealoogiast. Ta oleks pidanud talitama kõigi nende teadusharudega nagu ta ütleb sotsioloogia kohta (lk. 158): „Alla kümne tuhande leheküljega saab tõsine sotsioloog vaevalt oma mõtted avaldatud.“

Häirivana tunduvad tegelaste pentsikud nimed nagu Dr. Jott, Puguani, Mahvalda, Seervand, kapten August September jne. Samuti häirivad tühised võõrkeelsed lausejupid. Tarvitatud on

itaalia, prantsuse, inglise, saksa, vene, soome, ladina, läti ja rootsikeelseid lausekesi.

Keelelt on raamat väga moodne, kirjaviis paiguti hästi ladus. Targutamised on tüütavad ja võrdlused sageli otse pöörased. Näit. lk. 21: „Päike tõusis suurelt, punaselt, ümmargueslt. Uue päeva loode süjus kevadhommikuses vidus nagu toores munarebu rammuleemes.“

Olge lahked! Päike, loode, munarebu ja rammuleem.

Kokkuvõttes annab raamat kvantitatiivselt juurde meie kirjandusele, kvaliteeti on napilt. Tekib paratamatult küsimus: Milleks oli seda raamatut vaja?

A. Kaugevee.

LEIDA KIBUVITS: „KASS ARVAB, ET . . .“

Eesti Kirjastuse Kooperatiiv. Tartu 1936. Lk. 212.

Leida Kibuvits jätkab ka käesoleva teosega oma kunstilisi, pigem kirjanduskunstilisi otsinguid. Seniavaldatud raamatutega on ta taotelnud iga kord uut ala ja uut suhtumist ainesse. See käsitlus ja liikuvus on ühest küljest hea, ei lase autorit kivineda ega asuda ühekülgsel võimete väljaarendamisele, kuid teisest küljest ka halb — autoril pole aega ega püsivust ühessegi küsimusse põhjalikult süveneda, vaid on pealiskaudselt latvu lõigates kõigest sunnitud kergelt üle libisema. See hädaoht annab ennast eriti tunda käesoleva teose puhul. Autor oleks pidanud siin ainesse rohkem süvenema ja ilusad algatatud mõtted lõpuni mõtlema. Kahjuks pole tal aga selleks olnud püsivust ja seetõttu on teos jäänud küll huvitavaks, kuid kergesti ununevaks hästi skitseeritud piltide reaks. Aine oleks pidanud autorit seda rohkem kohustama, et siin pole tegu harilikude piltidega, vaid piltidega, mis nähtud läbi kassi silma, mõeldud ja kujundatud läbi kassi aju.

Nägijaks ja arvajaks on siin valge hulkuja emane kass Kukim. Ta liigub väga palju ja peatub väga mitmesuguste inimeste juures. Nähtust pajatab ta üheteistkümnnes loos.

Autor on küsimuse seadnud väga omapäraselt. Tõesti oleks huvitav teada, kuidas inimeste toimingud, omadused ja kired paistavad loomale, kuidas loom nendesse suhtub ja neid hindab. Kuid Kibuvitsa kass Kukim omab sageli liiga inimlikke silmi ja inimlikku mõtlemis- ning käitumisviisi. Ta ei jää alati kassiks. Just sellest seisukohast olekski autor pidanud oma ainesse rohkem süvenema ja üksikud teravad tähelepanekud liitma kassipsühholoogiliseks tervikuks.

Autor on katsunud vaatluse alla võtta peaaegu kõik tähtsamad inimese kired ja pahed. Teos algab poisikeste jubedate kassipiinamise stseenidega. Poisikesed poovad suurel reedel risti valge kassipoja

ja vintsutavad seda siis ristipuul tänavarentsliis. Kassi päästjaks saab kabareelauljanna, kes ihkab kuulsust. Kuid sellegi kehva emanda juures ei püsi kass kaua, vaid siirdub varsti kalakaubitsejate juurde, sealt keskmise ametniku perekonda, kus mees põeb jahikirge ja naine igavusest murrab truudust. Siin on kassil võimalus palju mõelda inimese verejanust, petlikkusest ja truudusetusest. Laada-kaupmehe perekonnas tutvub ta lähemalt ahnusega, pangaametniku juures truudusetuse ja mõjustustega, mida inimesed ise ei pane tähele, poetessi juures ja kultuurses kodus inimeste võltskultuuriga, kus üks vale virgutab looma teist, et aga hoida püsti oma kultuurlikkust. Pensioneeritud matemaatikaõpetaja juures peatumine annab võimaluse riivata koolipoliitika latvu ja tutvuda omapärase kõva käega naisega, kes pole võimeline ega tahteline elu edasi kandma.

Ja kui lõpuks Kukim nende eksirännakute järel leiab oma otsitud esimese emanda, siis näeb ta, et seegi on lauljannaks saades muutunud võltsiks ja valelikuks ning kassil kaob isu tema juurde tagasi minna.

Nii on autoril käesolevas teoses suurepärased võimalused piitsutada inimeste pahesid, paljastada nende nõrkusi ja naerda kultuuri tühjuse ning inimeste võltsmaskide üle. Seda ta teebki kaunis ohtrasti ja sageli lõikava teravmeelsusega, mistõttu raamat ka esitatud kujul on huvitav lugeda.

A. Randveer.

E. V. SAKS: ARMUKE.

Romaan. Eesti Kirjastuse Kooperatiiv. Tartu 1936. Lk. 249.

E. V. Saksa romaanil on kaks suurt voorust: kõditavalt tõmbav pealkiri ja paras paksus. Need mõlemad aitavad lugejaid rohkem juurde meelitada kui eemale tõugata. Juba A. Kitzberg kirjutas oma „Püve-Peetri „riugaste““ alguses: „Kui hakkad juttu kirjutama, siis on peaasi, et temale hea pealkirja leiad, mis „tõmbab“. Kui see leitud, siis pole jutu enesega enam suuremat vaeva.“ Tänapäev on sellele lisandanud veel, et juttu mitte asjatult liiga pikaks ei venitata ega raamatut paksuks ei paisutata. E. V. Saks on mõistlikult mõlemat nõuet arvestanud ja nii võib tema kõhnakesel teosel edu olla kõhukate kõrval. mis juba oma paksusega kohutavad nii ostjaid kui lugejaid.

Muide, romaan ise on kirjutatud teemal, millest vististi maailmas kõneldud ja kirjutatud kõige rohkem, sellepärast oleks E. V. Saksalt ülekohus nõuda siin midagi uut ja erakordset. Ta rakendab ühe paari kõnelema ja tegelema armastuse ning kiivuse küsimusega. Annab teosele suvitusromaanu kuju ja laseb tegevuse hagneda kolme suve kestel.

Esimesel suvel advokaat Juhan Eimer, kes on suur naistekütt, suvitab kuski mereäärses linnas. Ühel pühapäeval teeb ta daamidega koos väljasõidu mingile saarele. Eimer näeb seal kütkestavat naist ja jääb oma seltskonnast maha saarele iludust püüdma. Kavatsatud mõne päeva asemel kestab see püük aga kogu suve ja vilunud Don Juan ei jõua siiski sihile. Igatsatud kaunitar, Helena, osutub väga kangekaelseks, iseseisvaks ja emantsipeeritud naiseks, kellele jääb Eimer alla oma pikast naistevõrgutamise praktikast ja kogemustest hoolimata. Tema relvad ei hakka Helenale ja nii peab ta võidetuna murtult sügisel lahkuma saarelt sihti saavutamata. Selle taotlemiseks kulub veel pool teisestki suvest, et siis lühikese kirelööma järel anda ruumi kiivusstseenidele, millega on täidetud kolmas suvi. Eimer raevub sellest, et ta pole Helena esimene mees. Ta ei rahuldu enne, kui on saanud kokku Helena esimese armukese, muusikaõpetaja Adolf Liik'iga, ja sellele andnud kõrtsis tantsupõrandal kõrvakiilu.

Huvitava vahemärkusena võiks nentida, et J. Semperi „Armukadeduse“ peakangelase, kes on samuti advokaat, võistlejaks armastuse alal on muusikainimene, tenor Link.

Romaan lõpeb armastajate lahkumisega.

See aine nõuab sügavat psühholoogiatundmist ja meistrisulge, et algusest lõpuni huvitavalt ning paeluvalt lugejale ette kanda. Kahjuks Saksal pole aga kumbagi ja seetõttu tundub romaan alguses kuiva ning igavana. Juhani ja Helena vahekorra kirjeldamine ei võta kuidagi vedu. Ainult mõned hästinähtud ja reljeefselt antud kõrvalepisoodid, mis on romaani seisukohalt asjatu liigliha, hoiavad huvi alal. Ühe sellise kõrvalseigana märkigem saare pastori lugu.

Alles siis, kui autor saab üle raskuspunktist ja ihaldus annab maad armukadedusele ning lugeja on suutnud teosega kohaneda, hakkab raamat veidike paeluma.

Üldiselt peab aga ütleva, et kogu teos on puht mõistuse töövili, ning seetõttu ei suuda liigutada küllalt lugeja tundeid ega kiskuda kaasa. Autor on teinud oma töö asjalikult, teaduslike meetodite järgi täpselt ja korralikult. Sõnastus on valitud paremast literatuurist ja seatud moodsate keele- ning stiilinõuete järgi. Sageli on see liigagi otsitud, õõnsakõlaline ja kunstlik. Juhuslikke näit.: „Mõistuse kaotuseni purjus, ta muutus riiakaks nagu sõnn ja kõrgiks. Ta raev tõi tüli ning kokkupõrkeid, viha õhkus temas nagu turbasoo põlemine allpool maakamarat“ (lk. 157). „Nagu muu seas tsiteeris ta loetut poolhäälega, pildudes nõnda jäätükke Helena oleskelu sooja vanni“ (lk. 211).

Ülearusena tundub mõttes Itaalias rändamine ja sealsete kohtade üksikasjaline kujutamine.

Targutuste ja filosofeeringute serveerimises on autor võrdlemisi tagasihoidlik. Harva muutub ta lugejale sellest seisukohast tüütuks. Seda tuleb hinnata teose vooorusena, et ta nendest kari-

dest õnnelikult on osanud mööda loovida, sest aine pakub selleks rohkesti kiusatusi.

Üldiselt on „Armuke“ loetav raamat, kohati isegi põnevusega loetav, kuid ei lisa erilisi väärtusi autori loomingule ega meie kirjandusele.

A. Randveer.

J. JAIK: TONDIJUTUD.

Noorsoojutud. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 133. Hind 1 kr. 75 senti.

Juhan Jaik on meil produtseerinud õige rohkesti raamatuid, mis alatiitlis määratud noorsoole. Kas poleks olnud parem, kui need lähemad määrangud teostel oleksid puudunud? Need võivad anda asjale sellise värvingu, nagu oleks noorsookirjandus midagi alaväärtuslikku. Ometi peaks olema meil juba aeg möödas, kus arvatakse, et noorsoole võib pakkuda ükskõik millist kirjandust, temale on kõik hea küllalt. Ei saa salata, J. Jaigi rikkalikus toodangus leidub täiesti mõni teos, mis sobib noorsoole. Käesolevast ei saa aga seda küll öelda. Miks peame noorsoo vaimu, keda tahame kasvatada julgeteks, tublideks ja töökateks kodanikkudeks ning headeks isamaalasteks, just toitma igasuguste jubeduste, hirmu- ja õduselugudega, puraskite, pärglite, paharettide ja naksikestega? Kas selleks tõesti midagi paremat ei leidu? Isiklikult ma küll selliseid lugusid oma lapsele lugeda ei annaks ega soovitaks teha seda ka teistel vanematel. Noorte kujunemisse hinge jääb igast loetud raamatust midagi. Ja õduse- ning hirmulugudest võib tema alateadvusse nõriseda ainult hirmu. On juba küllalt meie lapsi kollitatud igasuguste tontidega. Jätkem see kord!

Eelmiste ridadega on puudutatud ainult J. Jaigi teose alatiitlit, mitte aga kogu sisuolemust. Lugejail on juhus olnud korduvalt veenduda, et Jaik omab head fantaasiat nõia- ja tondilugude loomiseks, kuid alati mitte küllalt vormimeelt nende korralikuks kunstipäraseks väljatöötamiseks ja ideeliseks läbiviimiseks. Sama võib öelda ka vaadeldava kogu kümne jutu kohta. Enamikus on need stiililt lamedad, lohmakad ning tunduvad olevat viimistlemata.

Jaik tahab imponeerida naiivse ja uudse sõnastusega. Olgu selle näiteks teose algusest paar lauset:

„Sikasäka maal Kitikõti kihelkonnas Vanavaka vallas Külimitu külas ja Tatrataguse talus elasid kord seitse venda. Elul polnud viga, käsi käis hästi, tervis oli hea ja meeoleu mõnus“ (lk. 9).

Vaadeldavas kogus leidub aga siiski mõni päris õnnestunud jutt, mis ideoloogiliselt hästi välja töötatud ja vormiliseltki ei jäta palju soovida. Nendes autor on suutnud tabada ehtsa muinasjutu keerulisi reegleid ja vaimu. Sellistena võiks mainida „Kuninga kingsepä“, „Peetrus ja vana sõjamees“, „Kaval sepp ja paharett“ jt.

Kuid on küsimus, kas need ongi autori vaimusünnitused, võib-olla nad kuuluvadki ehtsate muinasjuttude hulka. Selleks kahtluseks annab väga suuri põhjusi eriti „Peetrus ja vana sõjamees“, mis oma süžeelt on väga sarnane ühe austria muinasjutuga „Kangekaelne švaablane“¹.

Austria muinasjuttus läheb Kristus koos Peetrusega maa peale rändama. Nad kohtavad rätsepat, kellega alustavad koos rännakut. Alul nad söövad metsas. Rätsep tapab ja küpsetab lamba ning sööb ära salaja selle maksa. Rännates jõuavad kuningalinna, mis oli üleni kaetud mustaga — rahvas leinas kuningatütart, kes oli suremas. Tütre terveks tegijale oli kuningas lubanud kolm korvitäit hõbedat. Kristus jätab rätsepa ukse taha ja läheb koos Peetrusega haiget kuningatütart terveks tegema. See on aga juba surnud. Kristus raiub surnu neljaks tükiks, puhastab need, liidab uuesti kokku ja äratab kuningatütret ellu. Rätsep näeb seda läbi lukuaugu. Kristus ei võta aga tasu rohkem kui ühe taalri enesele, kolm kahekümnelist Peetrusele ja niisama palju rätsepale, mille üle viimane väga pahandab.

Teises kuningalinnas kordub täpselt sama lugu. Rätsep vihastub, et Kristus ei võta rohkem raha, arvab, et ta on salaja pealtvaatamisega ära õppinud arstimise, ja otsustab alustada iseseisvat äri. Varsti satubki rätsep linna, kus kuningatütar suremas haige. Rätsep raiub veel elava kuningatütret neljaks tükiks, kuid ei suuda teda ellu äratada. Rätsep tahetakse üles puua. Kristus ja Peetrus, kes sinna jõuavad, päästavad ta, kuigi rätsep ka võllas veel salgab lamba maksa söömist, mille kohta Kristus talt aru pärib. Kristus äratab ellu kuningatütret, kuid tasu võtab jälle niisama palju kui esimeses ja teises kohas. Kristus proovib rätsepa ausust veel suurest jõest üleminekul, asetades ta uppumise ohtu, kuid rätsep salgab. Kristus päästab rätsepa siiski, kuid jõe teisel kaldal võtab taskust arstimise eest saadud kolm taalrit, annab ühe Peetrusele, ühe rätsepale ja kolmanda ütleb kuuluvat lamba maksa sööjale. Siis hüüab rätsep kiiresti: „Mina söin maksa.“

J. Jaik on rätsepa asendanud ühest vene muinasjutust² laenatud sõduriga, nimega Püssi Kusta, Kristuse välja jätnud ja tema teod lasknud teha Peetrusel. Peetrus tervendab alul ühe taluperemehe, mille eest saab tasuks lamba. Selle praeb metsas sõdur ja sööb salaja lamba südame, ning salgab seda, kui Peetrus küsib. Edasi jõuavad nad linna, kus surnud kuningapoeg. Peetrus võtab surnu liikmetest lahti, paneb uuesti kokku ja äratab ellu. Seda näeb sõdur. Kui Peetrus ei võta aga oma teo eest mingit tasu, tõreleb temaga sõdur samuti kui rätsep Kristusega. Jaigi sõdur on aga rätsepast agaram ja laseb

¹ „Der verstockte Schwabe“ — „Die schönsten Märchen der Welt für 365 und 1 Tag“. Herausgegeben von Liza Tetzner. Eugen Diederichs Verlag in Jena 1927. Zweiter Band. Lk. 112—114.

² „Der Soldat und sein Ranzen“ — Russische Volksmärchen. Übersetzt und eingeleitet von August von Löwis of Menar. Verlagt bei Eugen Diederichs, Jena 1921. Lk. 230—236.

enese ranitsa kulda täis toppida. Peetrus jagab kulla metsas kolme hunnikusse ja ütleb, et kolmas hunnik kuulub lamba südame sööjale. Sõdur hüüab: „Lamba südame söin mina.“ Peetrus annab talle kogu kulla. Sõdur elab lõbusalt, kuni raha otsas, ja otsustab siis hakata Peetruse käest õpitud arstikunsti kasutama. Ta jõuab linna, kus äsja surnud kuningatütar. Ta teeb kauba surnu elluäratamiseks. Talitab samuti kui Peetruski, kisub surnu liikmed lahti ja paneb kokku, kuid elu sisse ei saa. Hädast tuleb teda päästma Peetrus, kuid ainult tingimusel, et sõdur ei tohi võtta tasu. Ta loobubki tasust, kuid südames ihkab siiski, et ranits oleks kulda täis. Kuid sõduri ranits on samasugune nagu vene muinasjutu sõduripaun, kuhu kõik sisse läheb, mida omanik soovib. Peetrus noomib teda. Sõdur elab raha kiiresti läbi ja hakkab siis vene muinasjutu sõduri kombel tegema imet oma ranitsaga. Ühes kõrtsis laseb ta tondid pugeda pauna ja sepa need seal läbi kloppida. Elutee lõpul tahab ta minna pörgusse, kuid tondid tunnevad ta ära ega lase sisse. Vene muinasjutus pääseb sõdur pörgusse sisse ja teeb seal enne palju pahandust, kui ta ära tuntakse ja pörgust välja visatakse. Nii vene muinasjutu kui Jaigi sõdur tahavad pörgust minna taevasse. Vene sõdur pääseb kavalusega sisse, kuid Jaik laseb oma sõduri Peetrusel riputada imepaunaga taevavärava kõrvale naela otsa, kus see praegugi veel ripub.

Sama vene muinasjutu, „Sõdur ja tema ranits“, alguse on Jaik ära kasutanud ja teinud sellest iseseisva jutustise „Purupeetri imepaun“. Sõduri asemel esineb seal imepauna omanikuna sulane Peeter, kuid paun on täpselt samasugune kui vene sõduril. Sinna lähevad kõik sisse, keda omanik käsib, ja haamid kolgivad seesolijad läbi. Nii Peeter kui sõdur kasutavad pauna eesjoones ühe maja tontidest puhastamiseks. Muinasjutu keskmise osa on Jaik jätnud kasutamata, lõpu aga liitnud eespool märgitud korras austria muinasjutuga.

Nagu nägime, on Jaigi parematel tondijuttudel väga palju sarnasust ehtsate muinasjuttudega, igatahes rohkem, kui seda tohiks olla teostel, mida autor nimetab omaks. Kerkib küsimus, mis mõte on võõraste rahvaste muinasjutte nii vesistatult oma nime all välja anda? Kas ei oleks neid siis juba otstarbekohasem tõlkida õige allika nimetamisega? Igatahes need paar juhuslikult silmahakanud liiga suurt ühtesattumist sunnivad kahtlevalt suhtuma J. Jaigi muinasjuttude ehtsusesse ja algupärasse.

J. Järve illustratsioonid tunduvad olevat sobivad ning aitavad juttude sisu meenutada, mis muide enamikus tikuvad kiiresti ununema. Trükitehniliselt oleksid need aga võinud olla paremad.

Erilise puudusena ei saa märkida ka sisukorra puudumist, sest selle võib iga lugeja ise kirjutada lõppu selleks jäetud tühjadele lehtedele.

P. Ambur.

LOODUSE LASTERAAMATU II SARI.

Raamatuastani oli meie lastekirjandus jäetud täiesti unarusse. Sellele ei pühendatud üldse mingit tähelepanu. See oli jäetud vanade erukoolmeistrite, rändraamatukauplejate, abitute salmisseppade ja üksikute raamatukaupmeeste hooleks, kes edendasid seda asja läinud sajandist päritud traditsioonide kohaselt — septsesid vemmälvärse Saksamaal trükitud värvipildikeste alla ja kohutasid lapsi tondi- ning jubealuslugudega inimesesööjatest ning mitmesugustest murjani- test. Kirjanduskunstilised ja kasvatuslikud küsimused ei tulnud nende septsuste juures üldse arvesse. Nii olid meie tänapäeva lapsed veel palju halvemas seisukorras kui inimpõlv tagasi, kus nendele soetati haritud perekondades saksa- ja venekeelseid lasteraamatuid.

Ka suuremad ja juhtivamad kirjastused polnud sellele küsimu- sele pööranud küllaldast tähelepanu, kuigi nende huvides oleks olnud endi toodangule lugejate kasvatamine.

Alles Raamatuastasta tõi siin pöörde. Hakati mõtlema ka meie mudilastele. Saadi aru, et arengukohane hea lastekirjandus on nii- sama vajalik kui iga teinegi kirjandusliik, et kirjandus on üks mõju- vamaid vahendeid noore kasvava isiksuse kujundamisel, tema mõtte- ja tundeelu süvendamisel, fantaasia arendamisel ning mängu- päeva sisustamisel.

Kuid see on olnud iga rahva juures nii, et algupärane lastekirjan- dus kui raskeim kirjandusliik tekib viimasena, alles siis, kui rahvas on jõudnud teatava kultuuriastmeni ning vaimse küpsuseni. Näiliselt kerge lastekirjanduse loomine osutub aga tegelikult raskemaks kui arvata võib. Selles tuleb peale kirjanduskunstiliste reeglite silmas pidada veel lapse psühholoogiat, mis igal arenemisastmel on erinev. Tegelik elu on näidanud, et võimeline ja tunnustatud kirjanik laste- ja noorsookirjanikuna esineb õige mannetult ning ebasobivalt. Nad on suutnud kirjutada küll hästi lastest, kuid mitte lastele.

Olukorda ajutiselt parandada ei saanud siin ka tõlgetega, sest iga rahva laste maailm on palju erinevam kui vanadel, kus rahvus- vaheline kultuur ja tsivilisatsioon on teinud juba oma muhendustöö.

Tee ummikust leidis K./Ü. „Loodus“, kes 1935. aasta kevadel kuulutas välja esimese lastekirjanduse võistluse algupärastele teostele. Kokkutulnud rohketest käsikirjadest leidis žürii siiski mõningad päris head palad, mis avaldati läinud aastal „Looduse Lasteraamatu“ esi- meses sarjas. See kahekümneköiteline sari võeti avalikkuse poolt vastu rõõmsa tervituse ja üldise heakskiitmisega. Tunnustati selle sisulisi väärtusi ja välist kaunidust. Märjiti heatahtlikult meie laste- kirjanduse sündi, selle sõna tõsises mõttes, ja nähti selle teadlikku ning süsteemikindlat viljelemist. Üldine tunnustus on virgutanud kirjas- tust alustatud üritust jätkama. Käesoleva aasta jõululaulale on ilmunud „Looduse Lasteraamatu“ teine sari 15 köites, mis sisaldab kümme algupärast teost teisel lastekirjanduse võistlusel auhinnatud kaheteist- kümne teose seast ja viis tõlget.

Üldiselt peab märkima, et teine võistlus on andnud esimesest tõhusamaid tulemusi, mitte üksnes hulgal, vaid ka väärtuselt. Paar esimese võistluse laureaati leidsid hindamist ka teisel. K. Ristikivi, kes esimesel võistlusel omandas esimese auhinna, kaitses seda edukalt ka käesoleval aastal ning omandas lisaks veel ka teise auhinna. Seega on K. Ristikivi näidanud märgatavat andekust ja võimeid, mis lubavad oodata temast silmapaistvat lastekirjanikku. Sama võime öelda ka Irma Truupõllu kohta.

Vaadeldgem käesolevat sarja lähemalt.

Lastekirjanduse maailma ning ainevalla moodustavad peamiselt muinasjutud, loomajutud, lood laste elust ja mitmesugused reaaliainsed, ajaloolised ning populaarteaduslikud palakesed lastekohases esituses. Ka „Looduse Lasteraamatu“ teine sari hõlmab kõiki neid ainealu.

Muinasjutte on vaadeldavas sarjas neli, kaks algupärast ja kaks tõlget. Nii algupärased kui tõlked kuuluvad sarja paremiku hulka.

K. Ristikivi „Sinine liblikas“ on lugu helesinisest liblikast, kelle haldjad saadavad maailma üheks päevaks, et see võiks oma soovidega inimesi õnnelikuks teha. Autor näitab sinise liblika elupäeva, kes peab seitsme sooviga õnnelikuks tegema üheksa inimest. Liblikas alustab oma rännakut varahommikul. Jälgib alul turunaist ja ta poega, siis nälgivat poisikest, pahurat rikast vanakest, hellitatud tütarlast, joomarit töelist ja ta naist, kaunist tütarlast ning klaverikunstnikku. Liblikas veendub kohe alguses, et raha ei tee kedagi õnnelikuks, vaid inimeste lahkus, sõbralikkus, üksteise mõistmine ja armastamine. Oma ainet on autor käsitelnud meisterlikult ja suutnud sellest luua kauni kirjandusliku väärtusega kunstmuinasjutu.

Sama võime öelda ka E. Ramlal „Lugu põialpoisist, kotkast ja sitikast“ kohta. Selles on põhimotiivina kasutatud rikka, ihne ja õela peremehe ning vaese kandimehe vahetõrget. Kandimehe abistajaks ja õnnete sillutajaks on tema põialpoisist-poeg, kellel omakorda kaaslasteks sitikas ja kotkas. Jutustis on ülemlaul ligimese-, kodu- ja tööarmastusele. Kuid see tunne kohtub iseenesest välja põnevast, seiklusrikkast ja sädelevas sõnastuses kirjutatud jutustisest. Moraali ei sunnita siin peale, nagu seda sageli tahakse lasteraamatutes.

M. Konopnicka „Altkäse seiklused“ L. Skomorovska tõlkes pajatab väikese maa-aluse mehikese seiklust inimeste juures. Autor on kõik juhtumused suutnud anda huvitavalt ja lastekohaselt. Koomilisust tõstab seikleja ja inimeste suuruse kontrastsus. Väikemees näeb nii mõndagi huvitavat, mida inimene ei pane harilikult tähele.

„Lugu kolmest põrsast“ on muinasjutt väikestele lastele. Selles jutustatakse, kuidas kolm põrsakest ehitavad igaüks endale maja ja kaitsevad endid kurja hundi eest. Eluga pääseb ainult

see, kes ehitab endale telliskividest tugeva maja, mida hunt ei suuda lõhkuda.

Loomajutte vaadeldavas sarjas esitavad neli algupärast teost. Tegelasteks on koerad, sipelgad, vareсед ja oravad.

Eelkõige tuleks mainida K. Ristikivi „Semud“, mis on üks õnnestunumaid lasteraamatuid. Autor on lihtsalt, kuid veenvalt kujutanud ühte päeva väikeste koerakutsikate elus. Selleks on ta valinud just selle päeva, mil ema on jätnud nad maha ja kutsikad peavad tegema esimesi iseseisvaid samme. Iga kutsikas on erilmeline ja omaette huvitav. Niisama mitmekesised ja iselaadsed on ka nende seiklused, mida vastastikku kordamööda jutustatakse. Peale semude esinevad tegelastena veel kass, hobune, konn, rongad, madu, kanad ja pererahvas. Autor on meisterlikult teosesse põiminud üksikuid reaalelu pisiasju, mis annavad jutule finesse. Osa teosest on värsistatud. See teos peaks olema võimeline tungima meie kitsastest kodumaa piiridest kaugemale.

I. Truupõld armastab tegelda pisikeste putukatega. Esimeses sarjas üllatas ta noori lugejaid „Rohelise päikese maa“ imedega, käesolevas jällegi sipelgate ja väikeste putukate elu kirjeldusega. „Öömoriokaslinn“ on sipelgapesa, kus keeb igapäevne elu, töö ja tegevus. Tähelepanu keskuseks on sipelgaprintsessid. Nendega koos rändame läbi kõik sipelgapesa käigud, saalid ja linnaosad ning tutvume lähemalt pesa ümbrusega ja seal elutsevate teiste putukatega. Kõigest vestab autor huvitavalt ja elavates värvides. Kogu sipelgapesa on elustatud ja lugeja kistud kaasa nende väikeste töökate putukate röömudele ja muredele.

L. Tigane pajatab meil üldiselt põlatud lindudest varestest. „Lugukahestlaisastvaresest“, kes ei viitsi endale isegi süüa hankida, on õieti laiskuse piitsutamine. Sama, mis juhtub varesepoegade nende ühiskonnas, võib juhtuda ka laiskade inimlastega meie ühiskonnas. Nad satuvad naeru ja põlguse alla ning heidetakse ühiskonnast välja. Parimaks virkusele õhutajaks pole mitte alati nälg, vaid sageli liikumisvabaduse kaotamine. Kui laisad varesepojad pääsevad puurist, on nad virgematest virgemad. Ka laisk pole õnnelik igatsetud lihapottide juures, kui tal puudub vabadus.

E. Öuna „Kolm oravat“ pajatab orvuks jäänud orava-poegade seiklusrikkast suvest. Jutustisel on loomakaitse propageerimise eesmärk. Ärgem piinakem asjatult loomi, sest ka nemad tunnevad muret ja valu! Igal loomal on oma erisugune elulaad, neid ei saa kohaldada inimese eluviisile ega toitlusele. Lapsed katsuvad kinnipüütud oravaema toita küll maiustistega, kuid see on ikkagi nukker ja nälgib puuris, kuni ta hambad kasvavad viimaks liiga pikaks ja ta ei saagi enam süüa. Õnnelikuna tunneb orav end alles siis, kui pääseb vabadusse, metsa oma poegade juurde. Autori jutustus tundub alul takerduv, kuid muutub peagi elavaks ja ladusaks.

Laste elust pajatavad viis raamatut, kolm algupärandit ja kaks tõlget.

Algupärandidest kõige huvitavam ja omapärasem on A. Valgma „Rahapada“, kriminaaljutt lastele. Tegevus toimub kuski Põhjaranniku suvituskohas. Tegelasteks on kolme poisi ja ühe tütarlapse mängu-vandeselts, kes jälgivad kaht tagaotsitavat kelmi, kes tulnud suvituskohta varastama ühe vanakese peidetud kullapada. Poisikestel mitmete ohtlikkude seikluste järel õnnestub kelme tabada ja ühe kriminalisti abil ise pääseda eluga. Teos on põnev nagu kriminaaljutt kunagi, kuid esitus siiski usutav ja lastepärane.

E. Valmre „Mardi esimene suur teekond“ kirjeldab väikese poisikese esimest iseseisvat käiku läbi Tartu linna. Teel juhtub tal mõndagi huvitavat ja põnevat. Ta päästab uppumisest vabrikandi poja, kelle vabrikus töötab tema isa, ning omandab nii tulevikus häid väljavaateid edule. Autor on psühholoogiliselt õieti ning huvitavalt esitanud väikest poisiket.

J. K. Ainele „Vello tee õnnele“ kirjeldab kehva poisikese elutee algust, kuni ta saab ajalehemütijast trükikotta õpilaseks ja omandab nii kindlamad tulevikuväljavaated.

Tõlgetest on väga hea ja huvitav J. L. Brisley „Miia-Milla-Manda“, tütarlaste elu käsitlev raamat. Autor näib tütarlapse hingeelu tundvat põhjalikult. Sellist elavat, teotahtelist, leidlikku ja rõõmsat tütarlapse kuju leidub harva kirjanduses. Teose sündmustik on lihtne, võetud laste harilikust mängu- ja töömaailmast, kuid jutustatud siiralt, usutavalt ning väga elavalt.

R. Henningsi „Väike Heini“ jutustab linnapoisikese elust, mängudest ja esimesest kooliaastast ning selle lõbudest. Autor on haaranud kogu poisikese maailma, kodu, kooli ja selle lähema ümbruse, sisse põiminud laevasõidu, laada ja kooliekskursiooni.

Ajaloolisi teoseid leidub vaadeldavas sarjas kaks, üks algupärand ja teine tõlge.

L. Roberti „Reekon“ on ajalooline jutustis muistsest iseseisvuse ajast. Kangelaseks on küla sepa väike poeg, kes isaga koos sõidab mereäärsele laadale. Teel peatuvad nad sugulaste pool, kus Reekon saab tahtmatult kangelaseks. Ta tapab karu ja päästab nii väikese tütarlapse ning enda elu. Kangelasena esineb ta samuti merelahingus röövlitega, kes tormavad öösi laadaliste kallale ja rüüstavad küla. Teos pakub rohkesti etnograafilisi ja ajaloolisi teadmisi lastekohases esituses ning virgutab poisikestes kangelasmeelt, teotahet, julgust ja vahvust.

E. Danko „Hiina saladus“ pakub huvitavas ja põnevas esituses portselani ajaloo. Raamat jaguneb õieti kahte ossa. Esimeses jutustab autor hiina portselani tungimisest Euroopasse ja selle valmistamisest, mille saladust püüab välja uurida üks kaval munk, pannes mitmed korrad oma elu kaalule. Teises osas jutustatakse alkeemikutest XVIII sajandil, kulla valmistamise katsetest mille kaudu viimati avastatakse portselani valmistamise saladus Euroopas. Teos on paeluv algusest lõpuni. Lugejat köidab eriti alkeemik Böttgeri, portselani leiutaja, kurb saatus.

Nii on „Looduse Lasteraamatu“ teine sari väga mitmekesine ja huvitava sisuga ning võimeline rõõmu valmistama igale lapsele. Kuid lasteraamatus pole tähtis mitte üksnes tekst, vaid ka pildid. Hea ja õnnestunud pilt ütleb lapsele sageli rohkem kui mitu lehekülge kirja. Kui „Looduse Lasteraamatu“ esimese sarja välimuse ja illustatsioonide puhul oldi üllatatud, siis võib seda veel rohkem imetella käesolevas sarjas. Igas raamatus on 15 kahevärvilist pilti, mis enamikus trükitehniliselt on paremad läinudaastaste omadest. Ka sisuliselt on pildid väga head.

P. Ambur.

KOLM MÄLESTUSRAAMATUT.

KAAREL-ROBERT PUSTA: KEHRA METSAST MAAILMA.

Mälestusi, esimene vihk. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. 189 lk. Hind 2 kr. 50 senti.

JAAN VAHTRA: MINU NOORUSMAALT III.

Autobiograafilisi pilte ja jutustusi aastailt 1909—1918. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 411. Hind 5 krooni.

ED. GROSSCHMIDT: SÕJAVANGIS.

Elamusi Vene laguneval rindel, saksa vangilaagris ja punaväes. Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 291. Hind 3 kr. 25 senti.

I.

Mälestusraamatuid on järjest rohkem hakanud ilmuma. Iga aastaga kasvab nende arv meie kirjandusturul. Memuaare pole avaldanud mitte üksnes need, kellelt seda oleks võinud oodata, vaid ka täies elujõus keskealised isikud, kes pole seisnudki avalikus elus tähtsal kohal. Seega on murtud vana mälestuste avaldamise komme, kus sageli need avaldati trüki alles aastaid peale autori surma, mil manalasse olid varisenud ka need isikud, keda memuaarides lähemalt puudutati. Selle traditsiooni murdmiseks on aidanud kaasa palju erakordsed ajad, sõjad ja revolutsioonid, mille lähemast käigust ja üksikasjadest on huvitatud laiemad rahvahulgad ja mille peenustesse loodetakse tungida üksikute sündmustest osavõtnud tähelepanelikkude isikute mälestuste kaudu. Kuid üksikuid suursündmusi käsitlevate memuaaride kõrval on lopsakalt võrsunud ka puhtisiklikud elulugu käsitlevad mälestused.

Kus on pakkumist, seal peab olema ka nõudmist. See tõde on maksev ka mälestuskirjanduse kohta. Kui neid ilmub meil tänapäeval rohkesti, siis peab rahva seas olema ka suur nõudmine nende järele. Ja nii ka on.

Kui üksikuid suursündmusi käsitlevad mälestused rahuldavad lugejate ajaloolist huvi, nagu mitmete Vabadussõja kangelaste, revolutsioonidest juhtivalt osavõtnud isikute mälestused jne., siis puhtisikuloolised memuaarid rahuldavad tema uudishimu ja tõelisuse nõuet. Meil pole harukordne see nähtus, kus romaanitegelaste tagant otsitakse reaalseid isikuid. Lugejat vaevab sageli küsimus, kes on see tegelane reaalses elus? Mõni autor on pidanud selle kire rahuldamise pärast seisma isegi kohtulaua ees ja kaitsema end isiku vastu, kes tunneb end kirjanduslikus teoses olevat teotatud ning nõuab solvamise eest kohtulikku rahuldust.

Eelmainitud põhjustega ongi suurel määral seletatav huvi memuaaride vastu, kus enamikus esitatakse tegelikult elanud ja teotsenud isikuid nende õigete nimedega. Lugejal jääb siin avastamise vaev ära ja ta reaalsuse nõue leiab rahuldamist hõlpsamalt.

Kui mälestuste autor on olnud mõni tähtis isik, kes avalikkuses kõnelnud juhtivalt kaasa, või tema elukäik olnud eriti keeruline ning seiklusrikas, siis pakuvad memuaarid ka seda, mida lugeja tavaliselt otsib romaanist. Nii võib mälestusraamat isikliku põneva eluromaani kõrval sageli anda ka tükikese ajalugu ja lugeja on sel puhul kahekordselt rahuldatud. Sellega on seletatav mälestusraamatu sage eelistamine romaanile või mõnele muule ilukirjanduslikule teosele. Ülemalnimetatud kolm teost esitavad mainitud mälestuste liike. K. R. Pusta ja J. Vahtra pakuvad oma isiklikku eluromaani paljude tuntud ja juhtivate isikute esitamisega, kelledega nendel tulnud kokku puutuda, ning Ed. Grosschmidt esitab ajalooliselt tähtsaid ja huvitavaid sündmusi, kirjeldades ühte teatavat lühikest ajajärku oma isiklikust elust.

Neid kolme mälestusraamatut lähemalt vaadates veendume veel kord, et igaüks kirjutab oma memuaare iseviisi, et sellel kirjandusliigil ei ole ühiseid kompositsioonireegleid, mis mõjuksid kitsendavalt, koordineerivalt. K. R. Pusta pakub impressionistlikult mõjuvaid laiahaardelisi tihedaid pilte oma elust, kaasaegsetest isikutest ja sündmustest. Ta haarab ajaliselt ette ja taha, kui see on vaja antud pildi tihendamiseks või mõistmiseks. K. R. Pusta mälestuste täielikuks mõistmiseks peab olema kodus kogu Euroopa geograafias ja vastavates ajaloolistes sündmustes. Need on määratud intelligentsemale lugejale. J. Vahtra ja Ed. Grosschmidt jutustavad aga pidevalt, pidades kinni enam-vähem ajalisest sündmuste järjekorrast, seega on nende teoste lugemine ning mõistmine kergem ega nõua nii suurt eruditsiooni. J. Vahtra on veel eriti lustakas ja huumoriküllane. Kuid vaadelgem iga teost lähemalt.

II.

K. R. Pusta ütleb oma mälestusraamatu sissejuhatuse lõpus: „Mina usun, et minu põlve Eesti inimeste elulood suubuvad kõik

Eesti riigi sündi, neid võib jaotada kahte ossa: see, mis oli enne ja mis oli pärast Eesti iseseisvuse tekkimist. Kõik, mis oli enne, oli vähemalt minu suhtes vaid ettevalmistus ja sissejuhatus" (lk. 12). Sellest ettevalmistusest ta kirjutabki. Teose kümme peatükki annavad igaüks ühe suure ettevalmistusteguri, mis on kujundanud autori vaimset mina.

Esimeses peatükis iseloomustab autor soojalt oma kodu, vana-maid, lapsepõlve mängusõpru ja Kehra külakooli. Autori isa oli suur C. R. Jakobsoni austaja, erksa poliitilise meelega inimene. Sellelt esimeselt Eesti suurelt poliitikult on K. R. Pusta pärinud oma kaks eesnime.

Kehra külakooli iseloomustab autor väga huvitavalt: „Oli koolmeister kutsutud mõisa või vallamajja või oli temal suve tulekul mõni kiire töö oma aias ja põllulapil, siis juhatas õppetundi tema abikaasa. Siis oli juba lihtsam: koolmeisteri emand istus kateedril ja kodus sukka ning mõni vanem poiss, kellel oli hea käekiri, nagu perepoeg Jaan Vaino, kirjutas teistele suurel tahvilil midagi ette“ (lk. 21).

1896. aastal pääseb autor A. Tamme abiga Tallinna kooli, mis sündmus on suureks pöördeks, sest see avas K. R. Pustale tee suurde maailma. Koolielust linnas pajatab ta teises peatükis, milles räägib ka oma ajakirjanikukarjääri algusest.

Peale kooli lõpetamist katsub autor ennast elatada tundide andmisega. Puutub kokku põrandaalustega, tutvub seal paljude revolutsionääridega ning satub lõpuks vanglasse mingisuguse lendlehe pärast. Sellest peale algab autori rahu ja suurekaareline elukäik, mis puudutab peaaegu kogu Euroopat. Juutide abil läheb ta salaja üle Vene piiri. Peatub pikemat aega edasiõppijana Pariisis. Tutvub seal poliitiliste pagulastega ja mitmete Venemaalt pärit edasiõppijatega. Huvitav on tema tutvus ja sõprus Andres Didoga, kes mänginud kõigi meie Pariisis viibinud pagulaste elus teatavat osa. Lähemalt pajatab autor veel kahest eesti kunstiõpilasest, A. Prometist ja J. Koortist. Viimane on Peterburist pagunud laeval Norrasse, kus olnud põllutööliseks ja sealt siirdunud Pariisi. K. R. Pustat kohutab esialgu J. Koorti metsmehe välimuse. Esimest muljet kirjeldab ta järgmiselt: „Üksest sisse vajas kaunis jõhkra välimusega noormees, nägu hirmsasti päevitunud ja habemetüügastes, peas pruun, päikesest, tuulest ja vihmast pleekinud sonimüts, kael kraeta ja kaelasidemeta. Käes mingisugune rätikusse seotud komps. Lai naeratus üle näo“ (lk. 89). Kuid see huvitav boheemlase kalduvustega maapoiss, kes ähvardab linnas hakata sama välimusega liikuma, et „Lase prantslase kaeva ka külamiist, kes ei kannu kaelust ega aja igapäev habet“ (lk. 89), lööb ennast siiski rahata Pariisis läbi, kuigi peab kohe loobuma oma metsikust välimusest.

Pariisi ja selle mitmekesise kunstiõpilaste ning pagulaste pere iseloomustamisel on K. R. Pusta näidanud, et ta oskab meisterlikult sulge kasutada. Nii huvitavat, sügavale haaravat ja tihedat kirjeldust-

iseloomustust leidub harva kui seda on K. R. Pusta mälestuses Pariisi käsitlev peatükk.

Pariisist siirdub autor Berni kaudu kodumaale, töötab „Virulase“ toimetuses, harrastab vabaharidustööd, teenib lühikest aega Peterburis ühes lauavabrikus ja pangas ning asub siis Tallinna „Päevalehe“ toimetuse liikmeks. Kõigis nendes peatükkides iseloomustab ta tabavalt aega, olukordi ja oma rohkeid töökaaslasi, kuigi siin olude sunnil ei saa olla enam nii siiras ja on sunnitud mõnestki küsimusest vaikima. Et siin on juttu meie avaliku elu ja ajakirjanduse kujunemisest 1905. a. revolutsioonist kuni maailmasõja alguseni, siis tohiks need peatükid olla eriti hinnatavad kultuuri-ajaloo seisukohalt.

Vene sõjaväes teenib K. R. Pusta majandusülemana ja liigub sellena nii rindel kui tagalas, kust tal on pajatada paljugi huvitavat ja põnevat.

Autonoomses Eestis töötab K. R. Pusta toitluskomitees ning peab koos teiste meie avalikkude tegelastega võitlust võimulolevate punastega, kuni ta Maanõukogu delegaadina sõidab läbi punase ja valge Soome ning Saksa rinde Rootsi. See reis on põnev ja seiklurikas ning suure tähtsusega meie iseseisvuse sünnis. Delegaatide läbipääsemine saksa komandantuurist olenes ainult õnnelikust juhusest, sest K. R. Pusta passile oli märgitud „mõisaomanik“, M. Martna passile „linnanõunik“, A. Piibul „professor“ ja K. Menningil „pastor emeritus“. Seega lõpetab K. R. Pusta oma mälestuste esimese ande iseseisva Eesti sünni eelõhtuga.

III.

J. Vahtra mälestused lõpevad 1918. aastaga. Kuid J. Vahtra ei alusta oma mälestusi lapsepõlvest, vaid jätkab sealt, kuhu jäi eelmises andes pooleli.

Ta igatseb välja maakoolmeistri elust, ja pääsebki Viljandisse ajalehetoimetusse. Kuid sealgi ei püsi ta kaua. „Aga mulle oli ajalehetöö siiski väga õpetlik.“ kinnitab ta. „Õppisin lihtsalt ja selgelt oma mõtteid kirja panema, õppisin vaatlema ligikorda õigest seisukohast inimesi ja elu ning ümberhindama oma seniseid töökspidamisi“ (lk. 22).

See endatunnistus on väga tähtis J. Vahtra mälestuskogu hindamisel, sest peamiselt just oma voolava ja selge jutustusega paelubki ta lugejaid. Suuremat ajaloolist väärtust neile vaevalt saab anda.

Käesolev osa, vaatamata oma rohkete vahelekiilumiste ja venitamiste tõttu, annab siiski tervikulise ülevaate ühe isiku püüdlustest kõrgemale ja sellega seotud vintsutustest ning raskustest. J. Vahtra kaasaeglaste seas on rohkesti isikuid, kes omal käel ilma aineliste võimalusteta püüdsid omada kõrgemat haridust ükskõik mis alal.

Sellised isikud on meie kultuuriloos etendanud tähtsat osa. J. Vahtra teos võimaldab pilku heita nende okkalisele haridusteele ja valgustab kodutute õpihimuliste noorte elutraagikat. Hinnatav on ka see rõõmus ning optimistlik põhitoon, mis säilitatakse ka kõige täbaramates olukordades.

J. Vahtra kirjeldab lähemalt oma kunstiõpilaseelu Riias ja Peterburis, iseloomustab oma õpetajaid ja kaasõpilasi.

Just iseloomustustes ongi ta liiale läinud ja nende arvel asjatult raamatut paisutanud. Teose tervikluse seisukohalt tunduvad isikute iseloomustamiseks pühendatud peatükid sageli asjata liiglihana ja ülearuste vahekiiludena. Oigustatuks võiks lugeda ainult märkmeid üldtuntud isikute kohta, kuna tundmatud ja meie avalikkusele võõrad isikud koormavad asjatult lugeja tähelepanu ning muutuvad sageli tüütavaks. Kahjuks leidub selliseid isikuid rohkesti, kellele autor pühendanud ridu küll tänuavaldamiseks saadud raha või žiiri eest, küll muidu mälestuseks. Nende väljajätmisega oleks teos tublisti võitnud, nii huvitavuselt kui tiheduselt.

Huvitavamate osadena mälestustest tuleks märkida neid peatükke, kus autor kirjeldab vanavarakorjamist Võru- ja Petserimaal ning elu Peterburis revolutsioonipäevil. Vanavara korjajaid on olnud meil rohkesti ning nende juhtumused maakolgastes moodustavad ühe omapärase peatüki meie kultuuriloos, mis tänapäevani alles kirjutamata. Ja J. Vahtra mälestused on selleks tänuväärne materjal. Vaevalt ükski teine vanavarakorjaja suudaks nii huvitavalt ja elavalt oma seiklusi kirja panna, kui on seda teinud J. Vahtra käesolevas teoses. See on elav muuseum, millega ta lugejaid tutvustab.

Samuti teatavat ajaloolist väärtust omavad peatükid, mis pühendatud Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsile ja selle liikmetele, ning Peterburi elu kirjeldusele revolutsioonipäevil. Huvitavalt ja elavalt on kirjeldatud revolutsiooni puhkemine ja selle esialgne käik. Autor on tabavalt suutnud edasi anda masside lainetust, meeoleolu ja hingeelu.

Asjaliku ülevaate annab ta ka Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsist 1913—1918 ja selle liikmetest, iseloomustades lähemalt J. Semperit, A. Anderkoppi, V. Kingisseppa, P. Treibergi, Marta Leppa, H. Roosi, A. Jannseni, H. Oidermanni jt.

Ka „Peterburi Teataja“ toimetust, kus autor töötas, leiab lähemat iseloomustust. Pikemalt on juttu J. Seljamaast, Helmi Jannsenist, Karl Astist, M. Pukitsast jt.

Eriliselt koomilise ning lõbusa peatükina võiks märkida veel „Üks surnuaiajutlus“. Selles pajatatakse eesti asunikku elustolust, kuid keskpunktiks on mälestuste autori jutlus, mis ta pidas „pastorina“ Eesti asunduses ühel surnuaiapähal.

Üldiselt võib J. Vahtra „Noorusmaalt III“ pidada väga rõõmsatujuliseks, vallatuks ja huvitavaks raamatuks. Selles on rohkesti seiklusi, milledest üks huvitavam teisest. Noorusvallatused, armatse-

mised, pummelungid ja rahapumpamised vahelduvad töö ja vaimsete pingutustega, mida kogu aja juhib püüd kõrgemale suurema hariduse kaudu. Nagu märgitud, rohkete lustakate seikluslugude vahel leidub ka üksikuid kultuuri- ja ajaloolise väärtusega peatükke.

IV.

Ed. Grosschmidt jutustab maailmasõja huvitavamatest päevadest, kus revolutsiooni mõjul Riia all venelaste rinne hakkab juba lagunema, kuidas seal tekib esimene Eesti väekoondis, eesti rood, mille ülemaks on mälestuste jutustaja, kes on rindel ainsaks löögivõimeliseks ja distsiplineeritud väeosaks, mida saadetaksegi siis ka sageli tulle. Meie seisukohast ongi huvitavamateks ja tähtsamateks osadeks käesoleva raamatu algus ja lõpp, mis puudutavad kodumaa ajaloolisi sündmusi, kuna keskmine osa, milles autor pajatab sõjavangide elust Saksamaal, on meile kaugel ja tähtsusetu.

Elavalt on autor käsitelnud Riia langemist ja Saksa vägede tungi põhja poole Väina jõge. Venelased ei suuda tõkestada enam Saksa armeed ja see marsib järjest põhja poole. Nagelshofi lahingus saab autor haavata ja langeb sakslaste kätte vangi. Seega katkeb side mõneks ajaks kodumaaga ja autor pajatab vangielust, „Preisi külalislahkusest“, Stralsundi laatsaretist, Dänholmi saare ja Balti parunite vangilaagri traataiaga piiratud elust ja kirjust perest, kuni okupatsiooniajal pääseb jälle kodumaale. Siin on tal esimeseks mureks peale pikaaegset nälgimist kord jälle kõht korralikult täis süüa. Selleks keerab ta teel Keeni sisse ja läheb koos sõpradega oma sugulase tallu, kus kohtuvad saksa sõduritega, kellega kapsakausside ümber algab esimene eesti-saksa „koostöö“, mis jääb ühtlasi ka viimaseks.

Tartus pole autoril midagi peale hakata. Teenistust on raske leida, okupatsioonivõimud on vaenlikud ega meeldi oma sõjavangist „vabadusse“ tulnud ohvitserile ning autor otsustab sõita punasele Venemaale, kus loodab leida lähedamaid võimalusi ja suuremaid väljavaateid. Venemaa elule-olule pühendatud peatükid: „Punases pealinnas“, „Rätsep ihkab marssaliks“, „Eestlased tsehhide vastu“, „Es-erid ja Uritski mõrtsukad“, „Punakaartlase kummaline tööpäev“, „Leitnant Sõerdi lugu“, „Väljaminekusse kanda“, „Reisiraha tegemas“ ja „Läbi ohtude kodumaale“ ongi käesoleva raamatu ajalooliselt väärtuslikumad peatükid. Nendes valgustab autor enamlaste võimu algpäevi, kus punased korraldasid oma armeed igast küljest sissetungivate vaenlaste vastu, kus nad puhastasid oma ridu revolutsioonivastastest ning katsusid sõjaväkke hankida usaldusväärseid ja asjatundlikke juhte. Teisest küljest selgitavad need peatükid küllalt iseloomulikult, kuidas punasele Venemaale jäänud mittekommunistid püüavad seal endil elu sees hoida, näideldes hädasunnil enamlast, kes aga igal võimalikul juhul otsivad väljapääsu ummikust enese elu

päästmiseks, kuidas see nõrgendab punaarmee võitlusvõimet ja sunnib iga juhtiva isiku järele seadma salavalvet, kuidas seetõttu kontr-revolutsioonilises tegevuses kahtlustusmaania järjest suureneb ja muutub peagi asjatuks inimelude hukkamiseks. Autor on näidanud, kuidas toimub juhtkondade vahetus, kuidas endised lihttöölised ja mitmesugused ametimehed muutuvad juhtideks, punaväe komandörideks ja samal ajal endised ohvitserid ning kindralid, kui neid pole seatud seina äärde, alanevad reameesteks või muutuvad nälgivateks pättideks. Samuti näitab autor, kuidas osav mees ja olupoliitik sellest segasest olukorrast suudab puhtalt välja tulla.

Autor elatab ennast mitu nädalat lihtsalt nii, et käib võõrana koos punakaartlastega kasarmutes söömas, rehkendades ja riskides, et selles kirjus käärivas massis ei tunne üks üht ega teine teist. Lõpuks aga pääseb ta mainitud kardetavast afäärist õnneliku juhuse tõttu ning satub ka ise punaväelaseks, 2. Viljandi kütipolku. Seal puutub ta kokku eesti punaväelaste ja nende juhtidega, keda tunneme Vabadussõja ajaloost.

Nagu imekombel õnnestub autoril pääseda mahalaskmisest ja mitmesuguste elukardetavate seikluste järel pageda Eestisse just Vabadussõja alguseks.

Ed. Grossschmidti teos on huvitav kui esimene ja ainulaadne, milles valgustatakse punaväe olukorda Vabadussõja alguses. See võimaldab pilku heita meie vastaste laagrisse ning nii saada ajast ning sündmustest tervikulisemat ülevaadet. Kahtlemata kasutas autor punaväest omandatud teadmisi ja muljeid edukalt Vabadussõjas rindemehena.

*

Nagu nägime, on eespool-vaadeldud kolm mälestusraamatut huvitava, küllaldase ning haarava sisuga. Nad on igaüks omaette erilaadsed ning lahkuminevad, igaüks eri mälestuste liigist, kirjutatud eri mentaliteediga ning haridusega isikute poolt eri sündmuste kohta. Tihedam ja kunstipärasem neist on K. R. Pusta „Kehra metsast maailma“, viimistlematum ja kõige rohkem toormaterjali sisaldav Ed. Grossschmidti „Sõjavanglas“, ülekuhjatum ja laiutavam J. Vahtra „Minu noorusmaalt III“. Mahukates teostes orienteerumist raskendab sisukordade puudumine.

P. Ambur.

OSKAR LUTS: MÄLESTUSI VIII 1911—1914.

Noor-Eesti kirjastus. Tartu 1936. Lk. 176. Hind 2 kr. 50 senti.

Teise poolesaja künnisele astuv vanameister Oskar Luts on oma mälestuste avaldamisega jõudnud kaheksanda andeni. Ta jutustab selles, kuidas paneb maha „kuningakübara“ ja algab jälle eraelu apteekides. Peterburist sõidab ta koju kahepaelamehena, peatub seal

lühemat aega. Tunneb mõnu vabadusest ja unustab hetkeks, et ta paberite järgi on alles kroonumees. Sellest unustusest tahetakse Tartu sõjaväeülema kantseleis väiksemate ametnikkude poolt teha number altkäemaksu väljapressimiseks. Kuid siiski läheb kõik libedasti. Ta saab selga jälle erariided, külastab Tartus ja Alamusel vanu tuttavaid ning sugulasi, et siis jälle rutata kohale Peterburi. Seal selgub, et koht Vestbergi apteegis on ära antud, ja Luts peab leppima esialgu teenistusega kuski kõrvalisemas apteegis, mis seisab küll „Tema kõrguse Oldenburgi printsi kaitse all, kes aina tihti külastab seda asutist“ (lk. 51). Sealsest elust-olust pajatabki siis Luts lähemalt. Ta joonistab seal huvitavaid vene tüüpe. Varsti siirdub ta aga Peterburi suuremasse, Vestbergi, apteeki, kus temale tehtud koht vabaks. Sealtki kirjeldab ta lähemalt oma kaastöölisi. Huvitava joonena märgib autor seda, et Peterburi tähtsamad proviisorid ja apteekide juhatajad on enamikus eestlased, kes endid sageli selleks aga ei tunnista.

Lõbusa ja muretu elu kõrval hakkab Luts Peterburis tegelema ka kirjandusega. Lähemalt jutustab ta „Paunvere“ valmimisest, mille saadab Eesti Kirjanduse Seltsi näidendite võistlusele. Sügisel haarab teda sõprade õhutusel kihk astuda Tartu ülikooli valmistuma proviisori kutse vastu. Raha pole selleks suudetud küll koguda, see on kulunud Peterburi keskmiste restoranide eluga tutvumiseks, kuid julge pealehakkamine on kolmveerand võitu, nagu ta ise ütleb. Hilissügisel jõuabki ta Tartu tühjade taskutega, saab koha ühes apteegis ja alustab õpinguid, toetades ühtlasi ka oma venda Theodorit, kellega asub ühte korterisse. Õppimise kavatsustest tõmbab kriipsu läbi „Paunverele“ antud auhind, mis juhib teda kirjanduslikule karjäärile. Ta hakkab jälle „Kevadet“ seadma trükivalmis, kirjutab ühevaatuselised „Kapsapea“ ja „Ärimehed“. Nende valmimisest ja esialgsest käekäigust pajatab ta aga õige vähe. Meeleldi oleks näinud, et Luts oma kirjanikukarjääri algusest oleks lähemalt ja üksikasjalisemalt kirjutanud. „Paunvere“ „Vanemuise“ lavale toomisest kõneldes võimaldab ta aga siiski heita pilgu oma kirjaniku siseilma. K. Menningu soovil peab ta oma auhinnatud näidendit mõnest kohast ümber tegema. „Et ei unustaks, siis pean tähendama siinsamas, et tänapäevani on mulle vastikuim asi — tuhnida tööd, mille juba kord olen seadnud pukki ja raamile; alati on tunne, justkui sel puhul nüliksin iseennast“ (lk. 166). See enesetunnistus seletab nii mõndagi Lutsu loomingus, mis hindamise juures tuleb võtta arvesse. Viilimine ega viimistlemine pole siis algusest peale talle omane. See tundub tehtud töö vusserdamisena, mis võib esimesel impulsil kirjanikud heagi muuta halvaks (lk. 168).

Nagu eelmisteski mälestuste osades, nii ka käesolevas ei huvita Lutsu kaugem ümbrus, ajalooline taust ega suursündmused. Ta piirdub jutustamisega omast isiklikust elust ja lähematest isikutest, kellega olnud kokkupuutumist. Nendest jutustab ta aga huvitavalt, nii et raamatu loed läbi ühe sõõmuga.

Põgusa pilgu heidab ta pr. Dehnhardti, endise õe Auguste, hinge-
ellu, kes sakslase abikaasana peab maha suruma oma rahvustunde
ning nii kannatama. Kuid siingi ei tõuse üles segaabelude ega kadak-
luse probleem põhjalikumalt, vaid ainult isiklikule pinnale, nagu igal
pool O. Lutsu mälestustes.

P. Ambur.

I. A. BUNIN: KÜLA.

*Vene keelest tõlkinud A. Murakin. Nobeli Laureaadid. K./Ü. „Loo-
dus“, Tartu 1936. Lk. 303 + autori pilt kriittahvlil. Hind 3 krooni.*

I. A. Bunin on meil vähetuntud. Seda võib seletada sellega, et
meie praegune noorsugu ei valda vene keelt, ja enne 1917. a. revo-
lutsiooni polnud Bunin Venemaal veel küllalt populaarne ning tema
teosed ei puutunud laiemate rahvahulkade kätte. Nüüd äsja eesti-
keelses tõlkes ilmunud „Küla“ võimaldab tutvuda selle autori proosa-
loomingu mahukama ning väärtuslikuma teosega.

Käesoleva teose peakangelaseks on Durnovka küla kõigi oma
eluavaldustega. Durnovka on räpane ja must vene asula lagunenud
ning kõdunevate majadega, kus vaesus ja häda vahib kõikjalt vastu.
Vaesed ega näljased pole mitte üksnes ta talupojad, vaid ka mõisnikud.
Ka need on mandunud, mõisahooned lagunenud ning porri uppunud,
aiad ja põllud rohtunud, ilutiigid ummistunud. Kõik on ühevõrra
morn, trööstitu ja lootusetu. Talupojad on aga vihased mõisnikkude
vastu. Nad ihkavad maad, mida mõisadel on külluses. 1905. a.
revolutsiooni ajal on nad rahutud, katsuvad mässu teha ning peavad
koosolekuid mõisade jagamiseks. Need unistused aga ei täitu. Mingi-
sugusele aktiivsele teole talupojad oma loiduse tõttu ei asu.

Kõike seda masendavat meeleolu on autor kujutanud paksude
värvidega. Ta armastab vaadelda küla ning selle elanikke enamasti
sügisel, kus pori on ülikülluses, või talvel pakase ja tuisuga, kus talu-
pojad nälgivad ning külmetavad oma viletsates osmikutes, siis on
efekt suurem ja mõju masendavam, talupojad tooremad, metsikumad
ning ropumad.

Meisterlikult kirjeldatud küla taustal vaatleb autor kahe venna,
Tihhon ja Kuzma Krassovi, elu lähemalt. Krassovid põlvnevad vanast
talupojasoost, on noorena niisama vaesed kui kõik teisedki küla-
elanikud. Vendade ühine elutee läheb varsti lahku ning kumbki
sammub oma erirada. Tihhon on praktilise meelega. Äritsedes
ajab ta kokku raha, omandab Durnovkas suurtalu — peaaegu mõisa,
avab poe ja kõrtsi. Majanduslikult läheb tal hästi. Ta on valitseja
ja võimumees oma ümbruses, keda kehvad talunikud vihkavad, kuid
siiski austavad. 1905. a. katsuvad mõned tööliselised ka tema vastu
„mässu“ tõsta, kuid sellest ei tule midagi välja. Iga vastuhakkaja

kihutab Tihhon jalamaid minema ning varsti on see nälja sunnil jälle tagasi armupalvetega.

Majanduslikkudest hüvedest ja võimust hoolimata pole Tihhon õnnelik. Ta ihkab välja rāpasesest Durnovkast, kuid seegi ei tooks olukorda palju parandust, sest ta abielud on viljatud. Esimene kurt naine magab surnuks oma lapse ja teine sünnitab ainult surnuid. Pārija puudumine rōõvib Tihhoni elumōtte. Ta katsetab ũhe oma teenijast „noorikuga“, kuid seegi ei anna tagajārgi. Nii jääb Tihhoni hing rahutuks ja ta mōtleb sageli oma ja kaaslaste viletsa elu ũle.

Kuzma ei aja taga majanduslikke hūvesid, vaid tema hing ihkab hariduse järele. Kehvus ei vōimalda aga seda omandada. Ta tōõtab linnas poesellina. Liigub palju ja nāeb kōikjal eluviletsust, mis teda kui vaimuinimest paneb sūgavalt mōtlema vene talupoja olukorra ja saatuse ũle. Ta elus vahelduvad mustad pāevad heledamatega. Suurte vaimsete pingutuste järele heidab ta vahel kōigele kāega ja otsib unustust viinas. On mandumas, kuid vōtab enda siis jāllegi kätte ja katsetab uuesti. Suurt hingekosutust pakub talle Tolstoi ŕpetus, kuid vahel ei leia ta lohutust sealtki. Ta katsetab ise kirjandusega, on ajalehtede kirjasaatja ning avaldab oma kulu ja kirjadega luuletiskogu. Kuid see kōik ei rahulda teda. Ta otsib tōde ja kirjanduslikku vormi, millesse valada kōike seda, mis ta oma rohketal rānnakutel nāinud. Oma tahtejōuetuses ei suuda ta aga midagi korda saata. Kui vend Tihhon, kes peab lugu temast kui „autorist“, viib Kuzma Durnovkasse valitsejaks, siis ei suuda sealgi see rebenenud hingega poeet midagi muud teha kui ainult vaadelda, lugeda ja mōelda. Ta on kũlaelanikkude saatusest kũll rohkem huvitatud kui vend Tihhon, sellest aga palju teo- ja tahtejōuetum.

Tal nāib teatav huvi olevat „nooriku“ vastu, kelle vend annab talle kōõgitudrukuks, kuid see huvi ei saa aktiivseks. Ta kahetseb ainult siis, kui Tihhon paneb „nooriku“ mehele ũhele toorele ja jōhkrale kũlapoisile, kuid pole vōimeline vahele astuma.

Kōik oli selles raamatus nii lootusetult nukker. Ei mingit vāljapāāsu kuhugi. „Nooriku“ nukrate pulmadega, kus kōik pidulised on laenatud rōivastes, lōpetabki autor oma teose.

„Kũla“ on kirjutatud vāga kokkusurutud, tihedas ja mahlakas stiilis. Kōik pildid ja tũũbid on viimisteldud ning valgustatud autori kunstnikuhinges koondatud ning murtud kiirtega. I. A. Buninil on tōesti õnnestunud erakordse reljeefsusega jāādvustada tolleaegse vene kũla olemust ja talupoja hinge.

E. Pōldur.

ÜHEST VÄÄRTUSLIKUST TÖLKESEERIAST.

(Järg.)

VIII.

Praeguse verise kodusõjamaa Hispaania kirjandusest on esitatud kolm teost kolmes köites kolmelt autorilt, kokku 446 lehekülge.

Kõigepealt väärib mainimist põline rahva õiguste eest võitleja ja mitmekordse maapagulase ning Hispaania kuulsaima kirjaniku *Vacante Blasco Ibañez*'i üks parimaid teoseid „*Neetud maa*“ („*La Barraca*“) (64). Selles käsitleb autor oma kodukoha Valencia lihtsate talupoegade-rentnikkude elu väga ürgjõuliselt ja stiilheitsalt. Mõisnikkude ülekohtu vastu peavad need lihtsamad maamehed omapärast võitlust, mille all nad ise kannatavad niisama rängalt kui mõisnik. Maatükk, mille rentnikule mõisnik on teinud ülekohtu, pannakse needuse alla ja naabrid ei lase sinna elama asuda ühtegi teist maaharijat. Nii jääbki see neetud maa harimata ning muutub mõisnikule kasutuks. Seda omapärast võitlust inimõiguste eest on autor suutnud veenvalt ning meisterlikult käsitleda. Inimeste kõrval on maalitud rohkesti ka värviküllaseid pilte huvitavast Hispaania maastikust.

Teine Hispaania rahva õiguste eest võitleja kirjanik *I. M. Carretero* oma romaanis „*Saatuse vastus*“ (77) paljastab ametnikkude omavoli, õiglusetust ja ostetavust. „*Saatuse vastus*“ omab rohkesti autobiograafilisi jooni. Teose peategelase ja autori vahel saab tõmmata rohkesti rööbikuid. Seetõttu on teos lõõv ja paljastused esitatud veenvalt. Teos iseloomustab hästi omaaegset Hispaaniat ja on sellena küllalt huvitav, kuigi ei või nõuelda endale tähtteose nime.

Härjavõitlusemaad-Hispaaniat esitab meile *Alberto Insúa* „*Naine, torero ja härg*“ (50). Teose aineks on härjavõitlejate ringkonda sattuva prantsuse revüütähe kire analüüs. Teos on väga mitmekülgne ja värvirikas ning avab lugejale romantikaküllase Hispaania härjavõitluse kummalist maailma. *Insúa* oskab põnevust saavutada meisterlikkude võtetega ning kruvida seda kuni järsu lahenduseni, peakangelase traagilise surmani.

IX.

Rootslased on esindatud kahe suuruse kaudu kolme teosega kolmes köites 646 leheküljega. August Strindbergi ja Selma Lagerlöfi nimed kõnelevad juba ise endi eest.

August Strindbergi „*Mere rüpes*“ (3) on rootsi paremaid romaane. Selles autor laulab kiidulaulu mõistusele ja mehe suurele ajule. Kõike peale mõistuse loeb autor madalama-väärtuseliseks. Ka armastus pole muud kui loomalik elujätkamise instinkt. Tegevus sünnib maastikult huvitavates skäärides.

Selma Lagerlöfi „*Hüljatu*“ (30) on peaaegu ainus naisautori teos, kus tõstetakse nii mõjuvalt protesti sõja ja sõja-

koleduste vastu. Teose teemaks on üksiku isiku võitlus ühiskonna väiklaste ja kivinenud eelarvamuste vastu. Lagerlöf on jäänud ka selles teoses samaks põhjamaiselt raskemeelseks, lapselikult usklikuks, kodumaad armastavaks kirjanikuks nagu enamikus oma teostes.

S. Lagerlöfi „Ühe mõisa lugu“ (86) on pigemini traagiline ja müstiline lugu ühest kunstnikuhingega mehest ja vaesest orvust-tütarlapsest. Upsala üliõpilane Hede on pärinud juba oma vanaisalt kire viiulimängu vastu. Õpinguteks pole temal püsivust. Kui ta kuuleb, et kodumõis on majanduslikkudes raskustes, otsustab ta vanaisa eeskujul rändkaupmehena raha teenida, et päästa armastatud isakodu. See õnnestubki. Aga ühe raske rännaku järel satub ta meeltesegadusse, unustab oleviku ja mineviku ja rändab lollikesena mööda maad. Sellest olukorrast päästab teda lõpuks tütarlaps Ingrid, kellega kohtus juba üliõpilasena ja kelle lollina ringi hulkudes päästis kord hauast, kuhu see varjusurnuna oli maetud.

Teos on täis müstikat, unenägusid ja alateadvusest välja kasvanud ning reaalsusse projekteeritud selgeid kujutelmi, mis on aga tõeliselt muinasjutt või haiglase inimese fantaasia, mida reaalsel inimõistusel raske jälgida.

X.

Ameerikast on kaks teost kahelt autoriilt, kolmes köites 720 leheküljega. Sealse praeguse aja tähtsama kirjaniku Upton Sinclairi tähtsamaks teoseks on „Öli“ (37/38). Selles romaanis annab autor laiaulatusliku pildi Kalifornia õlitööstusest, valgustades õlimagnaatide äritsemise telgitaguseid, tööliste viletsust ja kõigege seoses olevaid poliitilisi liikumisi. Ühendavaks kangelaseks on ühe õlimagnaadi poeg, kes sotsialistina asub võitlusse oma endise klassi liikmetega. Sinclair on suutnud kõiki haarata vägeva eepilise suurusga.

Carl van Vechteni „Neegrite taevas“ (32) on parimaid neegrilise elu kirjeldavaid romaane. See on raamat, mida ei saa panna käest lõpetamata — sellist elulikkust ja värskust hoo- vab temast. Autor oma peene ning stiilse käsitlusega suudab tund- matu eksootilise rahva kõigi tema omapära ja iseärasustega tuua lähedale igale lugejale.

XI.

Taani kirjandus on esitatud kahe teosega kahelt autoriilt kahes köites.

Jens Peter Jacobseni „Ühe naise saatuse“ (43) aineks on autor kasutanud Holbergi teateid kuninga väljaspool abielu sündinud poja Ulrik Frederik Gyldenlöve langenud abikaasast, keda ta isiklikult kohanud kõrtsiemandana Folsteri parvetamiskoha juures 1711. aastal. Ainet on autor käsitelnud temale omase põhjalikkuse ja värviküllusega.

Teisena on esitatud nooremasse kirjanikupõlvkonda kuuluv Jakob Paludan. Temalt on tõlgitud romaan „Lin nud tule ü m b e r“ (83), mis nii kodu- kui välismaal saanud kiitvate arvustuste osaliseks.

Selles teoses näitab autor oma soravat jutustamisoskust, jõulist tüüpide kujundamisvõimet, tihedat seost ning sisseelamist kaas-aegsetesse elunähtustesse, lüürlist ja erksat meelt looduse vastu. Tema maastikupildid on teravalt, ent sisemise soojusega joonistatud, kuna inimestesse suhtub autor ironiliselt ning karmi inimestepõlgaja asjalikkusega piitsutab nende pahesid ja veidrusi.

XII.

Itaallasi esindab kaks kuulsust kahe raamatuga kahes köites 402 leheküljel.

Nobeli laureaadilt Grazia Deledda'lt on tõlgitud „Lia ja m e h e d“ (62). Selles teoses tuntud Sardiinia suur naiskirjanik käsitleb ühe oma kodukoha orvu-tütarlapse võitlusrikast elukäiku suure südamlikkuse ja haaravusega. 23-aastane Lia siirdub vana-poisist onu kutsel Rooma, abiellub seal vastu onu tahtmist ühe aja-kirjanikuga, kes varsti sureb ja Lia kahe lapsega jätab saatuse hoo-leks. Lia elab ja töötab lastele, kuid ei suuda siiski kaua eluvõitlusele Roomas vastu pidada ja on sunnitud siirduma kodukülla oma tädi juurde, kes teda kasvatanud, ning sellele tunnistama oma eluraskusi. Onu soovi kohaselt annab tädi üle talle onu testamendi ja pärandi, mis kindlustab majanduslikult Liale jõuka elu. Vahepalana põimib autor teosesse ühe mehe saatuse, kes on Liasse armunud, kuid seotud teise naisega. Meisterlikult ja suure psühholoogilise kujundamis-võimega on autor käsitelnud oma ainet. Tegelased on kujutatud haruldase hingelise sügavusega. Armastav naine ja naine emana on jäädvustatud siin väärilt.

Teiselt Itaalia praegusaja tuntumalt kirjanikult ja suurelt stiili-meistrilt, Gabriele d'Annunzio'lt, on tõlgitud „Il Piacere“ — „N a u d i n g“ (89). Selles teoses praegune Monte Nevoso vürst kujutab Rooma kõrgema seltskonna võltsi, blaseeritud ja vaimselt tühja, kuid hiilgavat elu. Noorena tegi autor selle ise kõik kaasa. Vaimusädeleva noormehena oli ta Rooma kõrgema seltskonna ja naiste lemmikuks, kelle peamiseks ülesandeks oli elupõletamine ja nauding. Seetõttu käesolev teos kannab tugevaid autobiograafilisi jooni ja on oma käsitlusel võrratult elegantne, julge ning usutav üksikute naudingufinesside kujutamisel. Suure kunstnikuna on autor imestamisväärse meisterlikkusega suutnud lükkida üksikud huvitavaid episoodid ja pildid ritta ning kujundada neist kunstiküpse tervik-teose.

XIII.

Soomlasi esindavad Mika Waltari ja Hilja Valtonen.

Mika Waltari „S u u r i l l u s i o o n“ (12) on soome tähele-

pandavamaid teoseid viimastel aastatel. Ilmumisel tekitas see suuri laieneid oma uudse sisu tõttu. See on meie sportliku noorpõlve armastuse-romaan, mis kirjutatud sütitavalt metsiku rõõmu, põletava piina ja südameverega.

Hilja Valtoneni „Noore naisõpetaja abi-ventiil“ (23) kuulub ajaviitekirjanduse paremiku hulka. Autor haarab lugeja esimeselt leheküljelt, tutvustab temale Ladumere aleviku seltskonda tema lõbusamast ja koomilisemast küljest, tehes seda naisõpetaja vaimukate päevikumärkuste kaudu.

XIV.

Hollandi nimekama kirjaniku Johan Fabriciuse „Neiu sinise kübaraga“ (56) aineks on ühe väikelinna vürtspoodniku poja sõdurielu pealinnas, kus ta satub kokku pealinnas kasvanud valmisrõivasteäri nägusa müüjannaga, kellesse armub. Provintsiist tulnud jõuka noormehe kohmakus armuasjus võimaldab autoril oht-ralt kasutada oma naljasoont. „Neiu sinise kübaraga“ kuulub autori parimate ning küpsemate tööde hulka.

XV.

Seega oleme jõudnud lõpule selle sarja tõlgete vaatlemisega. „Looduse Kroonises Romaanis“ on avaldatud ka kuus algupärast teost: Valter Uibopuu „Suletud ring“ (22), Eduard Männiku „Hall maja“ (24), Leida Kibuvitsa „Soomustüdruk“ (47), „Rahusõit“ (60), „Paradiisi pärisperenaine“ (71) ja Adolf Hindi „Pidalitõbi“ (72). Algupäranditena ei kuulu need vaatlemisele tõlkekirjanduse hulgas. Märkigem ainult, et tähelepandavamad nendest on noore vaimuka naisautori L. Kibuvitsa tööd.

Kokkuvõttes peame kinnitama, et LKR kaheksa aasta jooksul on suutnud meie tõlkekirjandust rikastada rohkete väärtuslike teostega. Nagu eespool nägime, esineb siin palju maailmakirjanduse esimese järgu suuruste parimaid töid, mis tõstavad terve sarja väärtuse taseme kõrgele. Jääb ainult soovida, et järgnevatel aastatel seistakse samal kõrgel tasemel ja hoidutakse sisse võtmast üksikuid kahtlase väärtusega teoseid, nagu seda on juhtunud seni, ja paku-takse rohkem tõlkeid ka nende rahvaste kirjanduse paremikest, kes seni väheselt esindatud või sootuks unarusse jäänud.

A. Tammist.

„Eesti Raamat“ ilmub 4 korda aastas. / Tellimishind aastas 1 kr. 40 senti. Üksiknumber 60 senti. / Vastutav toimetaja ja väljaandja Andres Pärl. Toimetuse ja talituse aadr.: Tartu, Kooli 24—5. / Posti jooksev arve 2308.

Ilmunud 10. aprillil 1937.

K.Ü. „LOODUSE“ VÄLJAANDEL ILMUB

VÄIKE ENTSÜKLOPEEDIA

ÜHES KÖITES,

mis tahab olla teatmeteoseks igapähele. Ta pakub tihedas, täpses, kuid rahvapärases üldarusaadavas sõnastuses hädavaajalikke andmeid kogu inimkonna kultuuri alalt. Pimliku hoolega valitud märksõnastik, täpselt väljatöötatud viidete süsteem (ja uusimate allikate järgi kontrollitud andmed, milleks toimetus paralleelselt „Eesti Entsüklopeedia“ koostamisega on teinud ulatuslikke eeltöid) ja lõpuks ka toimetuse kogemused entsüklopeedia koostamise alal annavad tagatise teose sisulise väärtuse suhtes.

Redaktsioonitoimkonda kuuluvad: **R. Kleis** (peatoimetaja), **H. Pürkop**, **H. Riikoja** ja **J. V. Veski**.

„Väike Entsüklopeedia“ on vajalik raamat igale kodanikule, kes otsib selgitust talle senitundmatute mõistete, nimede, linnade või isikute kohta, igale isikule, kes vajab kiiret ja usaldatavat vastust mõnes tema erialasse mitte kuuluvas küsimuses, igale teadlikule ajalehelugejale, oskustöölisele, kontoriametnikule, põllumehel, sõnaga — kõigile, kes tahavad orienteeruda nüüdisaja elus, on see teos paratamatult tarvilik.

„Väike Entsüklopeedia“ ilmub ühes köites 1600 veerul samas kaustas ja samal paberil nagu kaheksaköiteline „Eesti Entsüklopeedia“, kuid veidi peenemas kirjas — 71 rida veerul end. 62 asemel; ka on värvilisi kaarte ja pilte „Väikeses Entsüklopeedias“ suhteliselt rohkem. Teos hakkab ilmuma alates augustikuust iga kuu üks vihk.

Hinnalt on „Väike Entsüklopeedia“ kättesaadav ka püüratud sissetulekuga isikuile. Eeltellimise tingimused võimaldavad omandada teost väikeste kuunaksude tasumisega teel: järeelmaksuga kaheksas osas à Kr. 1.50, kokku Kr. 12.—, kohemakstavas rahas Kr. 9.— terve teose eest. Hinnad on arvestatud brošüürilt. Poolnakköites maksab teos kohemakstavas rahas Kr. 12.—, täisnakköites Kr. 13.—

K./Ü. „LOODUS“, TARTU

Postkast 66 · Posti jooksev arve 2055

Oskar Lutsu Kogutud teosed

Ühenduses O. Lutsu 50 a. juubeliga alustab O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ O. Lutsu kogutud teoste väljaandmist.

O. Lutsu Kogutud teosed ilmuvad 3 aasta jooksul, arvates esimese köite ilmumisest. Käesoleval aastal ilmub 5 köidet.

Kogusummas moodustavad O. Lutsu Kogutud teosed umbes **10000-leheküljelise sarja** ja siia on koondatud kõik seniilmunud kui ka tähtsamad ajakirjades ning ajalehtedes avaldatud O. Lutsu tööd.

Kogutud teoste hulgas ilmub ka O. Lutsu praegu trükkis olev uus teos Tootsilugude järg „Sügis“.

Soodustatud eeltellimised kuni 25. maini 1937. a.

25. maini s. a. maksavad O. Lutsu Kogutud teosed :

Brošeeritult:

Korraga makstes	Kr. 50.—
Osade viisi makstes	Kr. 65.—
Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel	Kr. 5.—
ja iga köite ilmumisel	Kr. 2.—

Üleni linases köites ja eriti heal paberil:

Korraga makstes	Kr. 80.—
Osade viisi makstes	Kr. 95.—
Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel	Kr. 5.—
ja iga köite ilmumisel	Kr. 3.—

Peale 25. maid maksavad O. Lutsu Kogutud teosed :

Brošeeritult:

Korraga makstes	Kr. 60.—
Osade viisi makstes	Kr. 75.—
Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel	Kr. 7.50
ja iga köite ilmumisel	Kr. 2.25

Üleni linases köites ja eriti heal paberil:

Korraga makstes	Kr. 90.—
Osade viisi makstes	Kr. 105.—
Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel	Kr. 7.50
ja iga köite ilmumisel	Kr. 3.25

NB! Posti saatekulud jäävad tellija kanda.

Brošüüris on võimalik Kogutud teoseid tellida ka eriti heal paberil, makstes iga köite eest 25 senti juurde.

Peale ilmumist maksavad kogutud teosed vähemalt 120 krooni.

Kirjanik O. Lutsu autogrammid eeltellijatele

300 esimest eeltellijat 25. maiks tellimise äraandnute hulgast saavad esimese Kogutud teoste hulgas ilnuva köite kirjanik Oskar Lutsu autogrammiga.

Eeltellimised adresseerida

O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

Tartu, Gustav-Adolfi tän. 8, tel. 2-66.

Sissemaksmisel kasutage posti jooksvat arvet nr. 22-32.

1-4

5-14044581

NOBELI LAUREAATE

Verner von Heidenstam: Karl XII sõjakaaslased. (1 köites)

Sinclair Lewis: Martin Arrowsmith. (1 köites)

Henrik Pontoppidan: Surnute riik. (2 köites)

Eugene O'Neill: Kariibide kuu. (1 köites)

Anatole France: Punane liilia. (1 köites)

Luigi Pirandello: Vana jumal. (1 köites)

Gerhart Hauptmann: Atlantis. (1 köites)

Björnstjerne Björnson: Mary. (1 köites)

John Galsworthy: Üle piiri. (1 köites)

Henrik Sienkiewicz: Triloogia:

Pan Volodyjowski. (1 köites)

Tule ja mõõgaga. (2 köites)

Uputus. (2 köites)

10

15

AUTORIT

III SARI

KÖITES

Eeltellijaile eriti soodustatud hinnad:

kohemakstavas rahas KR. **25** (saatekulud kannab kirjastus)

järelmaksuga 4 osas KR. **26** (saatekulud kannab tellija)

25. V. — **5** kr., 20. VI. — **6** kr., 20. VII. — **10** kr. ja 20. VIII. — **5** kr.

Kalingurköide (seljatr. kullaga!) eeltellijaile ainult **9** krooni sarjalt kallim, järelmaks vastavalt **5** krooni + **10** krooni + **10** krooni + **10** krooni.

N. L. 3. sari on üle 6500 lk. suur!

(Senised üle 6000 lk.)

Kõik teosed ilmuvad kärpimata tõlkes!

„Nobeli Laureaatide“ kolmas sari trükitakse samal halfapaberil nagu eelmisedki sarjad, kaaned — hõbedasel kartongil neljas variandis.

K./Ü. „LOODUS“, TARTU

Posti jooksev arve 2055 // Postkast 66 // Telefon 4-35

HIND 60 SENTI

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU